

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Методичні рекомендації

**Київ
2019**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Методичні рекомендації

Київ
2019

Авторський колектив:

Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (НАВС); **Цуцкїрїдзе М. С.**, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України (ГСУ НПУ); **Дударець Р. М.** (ГСУ НПУ); **Бурлака В. В.** (ГСУ НПУ); **Вознюк А. А.**, доктор юридичних наук, доцент (НАВС); **Алексєєва-Процюк Д. О.**, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (НАВС); **Дрозд В. Г.**, доктор юридичних наук, доцент (ДНДІ МВС); **Таран О. В.**, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (НАВС); **Роженова В. В.**, кандидат юридичних наук, доцент (НАВС); **Климчук М. П.**, кандидат юридичних наук, доцент (НАВС); **Флоростяний А. В.**, кандидат юридичних наук (НАВС); **Хабло О. Ю.**, кандидат юридичних наук, доцент (НАВС); **Степанова Г. М.**, кандидат юридичних наук (НАВС); **Хахуцяк О. Ю.**, кандидат юридичних наук, доцент (НАВС); **Оперук В. І.**, кандидат юридичних наук, доцент; **Римарчук О. В.**, кандидат юридичних наук (НАВС); **Зелькіна Т. Є.** (НАВС)

Рецензенти:

Удалова Л. Д. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації НАВС;

Шевчишен А. В. – кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника відділу Головного слідчого управління Національної поліції України

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 16 вересня 2019 року (протокол № 1)

Матеріали подано в авторській редакції

Д-754 **Досудове** розслідування кримінальних проступків [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкїрїдзе, Р. М. Дударець та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. – 160 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено загальні положення щодо кримінального проступку в системі кримінального права та кримінального процесу відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Розглянуто визначення кримінального проступку в системі кримінального законодавства України, проаналізовано процесуальні джерела доказів у кримінальних проступках, строки й особливості здійснення досудового розслідування таких проступків. Розроблено алгоритм дій дізнавача під час розслідування кримінального проступку за фактом діянь, передбачених ст. 286¹ Кримінального кодексу України. Запропоновано перелік кримінальних проступків, підслідних Національній поліції України, а також бланки процесуальних документів (з QR-посиланнями).

Для дізнавачів, працівників прокуратури, науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. Поняття кримінального проступку	7
2. Суб'єкт, уповноважений розслідувати кримінальні проступки	11
3. Строки досудового розслідування кримінальних проступків. Порядок продовження строків дізнання.....	14
4. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків.....	18
5. Початок досудового розслідування у формі дізнання	25
6. Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. Вилучення речей і документів.....	36
7. Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків	42
8. Слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків	47
8.1. Процесуальний порядок проведення допиту (ст. 224–227, 232 КПК України).....	49
8.2. Процесуальний порядок проведення пред'явлення для впізнання (ст. 228–231 КПК України).....	57
8.3. Процесуальний порядок проведення обшуку (ст. 234–236 КПК України).....	59
8.4. Процесуальний порядок проведення огляду (ч. 3 ст. 214, ст. 237–239 КПК України)	61
8.5. Процесуальний порядок проведення освідування особи (ст. 241 КПК України).....	69
8.6. Процесуальний порядок проведення слідчого експерименту (ст. 240 КПК України)	70
8.7. Процесуальний порядок проведення експертизи (ст. 101, 102, 242–245 КПК України).....	72
9. Негласні слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків	76
10. Повідомлення про підозру	83

11. Особливості закінчення дізнання.....	87
11.1. Загальні положення закінчення дізнання.....	87
11.2. Закриття кримінального провадження (п. 1 ч. 2 ст. 301, ст. 284 КПК України).....	94
11.3. Звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 2 ст. 301, ст. 291 КПК України).....	111
11.4. Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 2 ст. 292 КПК України).....	118
11.5. Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 1 ст. 292 КПК України).....	120
11.6. Звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 301, § 2 глави 24 КПК України)	124
11.7. Направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України)	126
12. Алгоритм дій дізнавача під час розслідування кримінального проступку за фактом діянь, передбачених ст. 286 ¹ КК України	128
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	142
ДОДАТКИ.....	145

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (набирає чинності з 1 січня 2020 року), в Україні запроваджено інститут кримінальних проступків.

Кримінальний проступок – це один із видів кримінального правопорушення, діяння (дія чи бездіяльність), передбачене КК України, за вчинення якого призначають основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

До кримінальних проступків належать некваліфіковані крадіжки, шахрайства, незаконні дії з наркотичними засобами без мети збуту, хуліганство й інші правопорушення, які становлять майже половину всіх зареєстрованих фактів. Відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України, під час досудового розслідування кримінальних проступків (у формі дізнання) повноваження органу досудового розслідування можуть здійснювати співробітники інших підрозділів органів Національної поліції, що сприятиме зменшенню навантаження на слідство.

Дізнавачі здійснюватимуть розслідування кримінальних проступків за скороченою процедурою, тривалість якої не має перевищувати один місяць з дня вручення особі повідомлення про підозру. Одним із нововведень є криміналізація керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, які знижують увагу та швидкість реакції (ст. 286¹ КК України), що потребує розроблення відповідного алгоритму дій для дізнавачів.

Таку практику визнано успішною в різних європейських країнах. Зокрема, у Чеській Республіці розслідування злочинів покладено на «поліцейських в уніформі» (аналог підрозділів патрульної та превентивної служб) і кримінальну поліцію (розподіл навантаження становить близько 65 % і 35 %). Спеціально уповноважені поліцейські розслідують нетяжкі злочини за спрощеною процедурою у двотижневий термін. Наближений до чеського порядок спрощеного провадження діє в Грузії. На рівні міських управлінь патрульної поліції створено

відділи з розслідування нетяжких злочинів з ознаками очевидності, що виявлені патрульними поліцейськими. Спрощене провадження застосовують і в кримінальному процесі Великої Британії, США, Франції, ФРН та інших країн.

Отже, метою укладення цих методичних рекомендацій є формування на підставі аналізу законодавчих положень, практики й наукових джерел орієнтовного порядку дій дізнавача під час досудового розслідування кримінальних проступків, порядку дій дізнавача в процесі розслідування кримінального проступку за фактом діянь, передбачених ст. 286¹ КК України, а також розроблення бланків процесуальних документів, роз'яснення положень законодавства й огляд загальних положень щодо кримінальних проступків у кримінальному судочинстві України.

1. Поняття кримінального проступку

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року до КК України введено поняття кримінального правопорушення та кримінального проступку, а також суттєво змінено класифікацію злочинів.

Кримінальним правопорушенням є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 11 КК України).

Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально й містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, однак через **малозначність** не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла й не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (ч. 2 ст. 11 КК України).

Кримінальні правопорушення поділяють на кримінальні проступки та злочини.

Кримінальним проступком є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено *основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.*

Таким чином, до кримінальних проступків належать передбачені Особливою частиною КК України суспільно небезпечні діяння, у санкціях яких встановлено:

- 1) основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян¹;
- 2) інше основне покарання, не пов'язане з позбавленням волі².

¹ Якщо санкція передбачає максимальну межу основного покарання у виді штрафу в розмірі, який дорівнює три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то таке діяння ще вважають кримінальним проступком, а якщо понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – зазначене діяння належить уже до категорії злочинів.

² Це позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

Якщо в санкції статті Особливої частини КК України міститься позбавлення волі, зокрема як альтернативне іншим основним покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі, то таке діяння належить до категорії злочинів.

Унаслідок введення кримінальних проступків змінилася класифікація злочинів.

Злочини поділяють на нетяжкі, тяжкі й особливо тяжкі.

Нетяжким злочином є визначене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж десять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше ніж п'ять років.

Тяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого визначено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше ніж двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше ніж десять років.

Особливо тяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого встановлено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачено одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначають залежно від строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

Не слід ототожнювати кримінальний проступок зі злочином невеликої тяжкості, який було передбачено до запровадження кримінального проступку. Відповідно до зазначених змін, частину злочинів невеликої тяжкості віднесено до кримінальних проступків, решту – до нетяжких злочинів.

Раніше до злочинів невеликої тяжкості відносили злочини, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше ніж два роки. Нині ж такі суспільно небезпечні діяння належать до нетяжких злочинів.

Класифікація кримінальних правопорушень

Вид кримінального правопорушення	Вид покарання	Межі розміру покарання в санкції статті
кримінальний проступок	штраф як основне покарання	<i>не більше ніж 3 тис. НМДГ</i>
	інше основне покарання, не пов'язане з позбавленням волі: – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; – громадські роботи; – виправні роботи; – службові обмеження для військовослужбовців; – арешт; – обмеження волі; – тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців	
нетяжкий злочин	штраф як основне покарання	<i>не більше ніж 10 тис. НМДГ</i>
	позбавлення волі	<i>не більше ніж 5 років</i>
тяжкий злочин	штраф як основне покарання	<i>не більше ніж 25 тис. НМДГ</i>
	позбавлення волі	<i>не більше ніж 10 років</i>
особливо тяжкий злочин	штраф як основне покарання	<i>понад 25 тис. НМДГ</i>
	позбавлення волі	<i>понад 10 років</i>
	довічне позбавлення волі	

Місце кримінальних проступків у системі положень Загальної частини КК України (аналіз основних змін).

1. *Готування до кримінального проступку* не тягне за собою кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК України).

2. Встановлено додаткову умову, коли немає повторності, – це відбуття покарання за вчинення кримінального проступку. Тобто *повторності немає*, якщо за раніше вчинене кримінальне правопорушення особу було звільнено від кримінальної відповідальності на підставах, установлених законом, або якщо судимість за це кримінальне правопорушення було погашено

або знято, а також після відбуття покарання за вчинення кримінального проступку (ч. 4 ст. 32 КК України).

3. *За вчинення кримінальних проступків можливе звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45–49 КК України.* Неможливим є лише звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційного кримінального проступку, передбаченого ч. 1, 3 ст. 357 КК України.

Певні особливості має звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК України в разі вчинення кримінальних проступків.

Особу звільняють від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення й до дня набрання вироком законної сили минули такі строки:

два роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання менш суворе, ніж обмеження волі;

три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі.

Перебіг давності зупиняється, якщо особа, що вчинила кримінальне правопорушення, ухилилася від досудового розслідування або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання. У цьому разі особу звільняють від кримінальної відповідальності, якщо з часу вчинення кримінального проступку минуло п'ять років (ч. 2 ст. 49 КК України)¹.

¹ Таке тлумачення ч. 2 ст. 49 КК України є логічним, з огляду на зміни до КК України у зв'язку з прийняттям зазначеного вище Закону України від 22 листопада 2018 року. Однак воно не відповідає змісту положень, викладених у цьому Законі, очевидно, тому, що в тексті цього нормативно-правового акта є помилка. Друге і третє речення ч. 2 ст. 49 КК України викладено в такій редакції: «У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання, а з часу вчинення кримінального проступку – п'ять років. У цьому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з часу вчинення кримінального правопорушення минуло п'ятнадцять років». Така редакція статті, крім проблем у застосуванні ч. 2 ст. 49 КК України, не має сенсу. Тому слід внести зміни лише до третього речення ч. 2 ст. 49 КК України, виклавши його в такій редакції: «У цьому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з часу вчинення кримінального проступку минуло п'ять років, а з часу вчинення злочину – п'ятнадцять років».

4. Осіб, засуджених за вчинення кримінального проступку, після відбуття покарання визнають такими, що **не мають судимості** (п. 2-1 ч. 1 ст. 89 КК України).

5. Якщо особа, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості знову вчинить кримінальне правопорушення, *перебіг строку погашення судимості переривається* й обчислюється заново. У цих випадках строки погашення судимості обчислюють окремо за кожне кримінальне правопорушення після фактичного відбуття покарання (основного й додаткового) за останнє кримінальне правопорушення (ч. 5 ст. 90 КК України).

Зняття судимості до закінчення строків, визначених у ст. 89 КК України, не допускається у випадках засудження за умисні тяжкі й особливо тяжкі, а також корупційні кримінальні правопорушення (ч. 2 ст. 91 КК України).

2. Суб'єкт, уповноважений розслідувати кримінальні проступки

Органами, що уповноважені в межах своєї компетенції, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством, здійснювати дізнання та досудове слідство в кримінальному провадженні, є *органи досудового розслідування* (ч. 1 ст. 38 КПК України).

КПК України передбачає дві форми досудового розслідування – дізнання та досудове слідство. *Дізнання* – це форма досудового розслідування, у якій здійснюють розслідування кримінальних проступків (п. 4 ст. 3 КПК України). *Досудове слідство* – це форма досудового розслідування, у якій здійснюють розслідування злочинів (п. 5 ст. 3 КПК України).

Суб'єктами, уповноваженими здійснювати розслідування кримінальних проступків (дізнання), відповідно до ч. 3 ст. 38 КПК України, є: 1) *підрозділи дізнання* органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України або 2) *уповноважені особи інших підрозділів* зазначених вище органів.

Підрозділи дізнання є структурними підрозділами апарату центральних і територіальних органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро

розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, які відповідно до кримінального процесуального законодавства здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, віднесених до їх підслідності.

Начальником підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України є керівник органу дізнання. У разі відсутності підрозділу дізнання, повноваження керівника органу дізнання покладають на керівника органу досудового розслідування (п. 7¹ ч. 1. ст. 3 КПК України).

До повноважень керівника органу дізнання належать:

- 1) організація дізнання (ч. 1 ст. 39¹ КПК України);
- 2) визначення дівзнавача, який здійснюватиме дізнання (п. 1 ч. 2 ст. 39¹, ч. 1, 6 ст. 214, ч. 1 ст. 298 КПК України);
- 3) відсторонення дівзнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначення іншого дівзнавача за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання (ч. 1 ст. 39¹, ч. 1 ст. 83 КПК України);
- 4) ознайомлення з матеріалами дізнання, надання дівзнавачу письмових вказівок, що не суперечать рішенням і вказівкам прокурора (п. 3 ч. 2 ст. 39¹ КПК України);
- 5) ужиття заходів для усунення порушень вимог законодавства в разі їх допущення дівзнавачем (п. 4 ч. 2 ст. 39¹ КПК України);
- 6) здійснення інших повноважень, передбачених КПК України.

Керівник органу дізнання зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування (ч. 5 ст. 38 КПК України).

На відміну від керівника органу досудового розслідування, керівник органу дізнання не наділений правом здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, користуючись повноваженнями дівзнавача (п. 6 ч. 2 ст. 39, ст. 39¹ КПК України).

Статус дівзнавача визначено в ст. 40¹ КПК України.

Дівзнавачем є службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених

КПК України, – *уповноважена особа іншого підрозділу* зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків (п. 4¹ ст. 3 КПК України).

Дізнавач, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, заборонено. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача (ч. 4 ст. 40¹ КПК України). Таким чином, дізнавач наділений правом приймати рішення на підставі власного внутрішнього переконання, ґрунтуючись на положеннях ст. 2 КПК України, за винятком випадків, коли закон передбачає отримання згоди прокурора, керівника органу дізнання чи слідчого судді.

Дізнавач під час здійснення дізнання наділений повноваженнями слідчого (ч. 1 ст. 40¹ КПК України). Він користується повноваженнями слідчого лише в межах досудового розслідування кримінальних проступків. Якщо під час здійснення дізнання буде встановлено, що особа вчинила злочин, дізнавач за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з огляду на підслідність (ч. 4 ст. 218 КПК України). Водночас **дізнавач** наділений особливими (притаманними лише йому) **повноваженнями**, а саме:

1) починати дізнання за наявності підстав, передбачених КПК України (п. 1 ч. 2 ст. 40¹, ч. 1 ст. 214, ст. 298 КПК України);

2) проводити огляд місця події (п. 2 ч. 2 ст. 40¹, ч. 3 ст. 214, 298 КПК України), обшук затриманої особи (п. 2 ч. 2 ст. 40¹, ч. 3 ст. 214, ч. 6 ст. 298² КПК України), опитувати осіб (п. 2 ч. 2 ст. 40¹, ч. 3 ст. 214 КПК України), вилучати знаряддя та засоби вчинення правопорушення, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання (п. 2 ч. 2 ст. 40¹, ч. 3 ст. 214, ст. 298³ КПК України), а також проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України (п. 2 ч. 2 ст. 40¹, ч. 3 ст. 214, ст. 300 КПК України);

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України, відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40¹, ч. 1, 2 ст. 41 КПК України);

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (п. 4 ч. 2 ст. 40¹, ст. 300, ч. 3 ст. 214 КПК України);

5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру в учиненні кримінального проступку (п. 5 ч. 2 ст. 40¹, ст. 298⁴ КПК України);

б) за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження (п. 6 ч. 2 ст. 40¹, ст. 301 КПК України);

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України (п. 7 ч. 2 ст. 40¹, ст. 284, 298⁵ КПК України);

8) здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України (п. 8 ч. 2 ст. 40¹, ст. 214 КПК України).

Дізнавач зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надають у письмовій формі (ч. 3 ст. 40¹ КПК України, наказ Генеральної прокуратури України від 28 березня 2019 року № 51 «Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні»), а також він несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення дізнання (ч. 1 ст. 40¹ КПК України).

3. Строки досудового розслідування кримінальних проступків. Порядок продовження строків дізнання

Відповідно до ст. 219 КПК України, строк досудового розслідування обчислюють з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Усі строки досудового розслідування кримінальних проступків можна розглянути відповідно до стадій досудового розслідування у формі дізнання: 1) початкова стадія; 2) подальша стадія; 3) заключна стадія.

Початкова стадія спрощеного досудового розслідування у формі дізнання. Відповідно до ч. 2 ст. 298 КПК України, досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюють за загальними правилами досудового розслідування та на підставі положень глави 25 КПК України.

Тобто для проведення досудового розслідування кримінальних проступків дізнавач, відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год після подання заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування у формі дізнання та через 24 год з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР.

Водночас у ч. 3 ст. 214 КПК України передбачено процесуальні дії, які можна провести до внесення відомостей до ЄРДР, для з'ясування обставин учинення кримінального проступку.

Подальша стадія спрощеного досудового розслідування у формі дізнання. Подальшу стадію досудового розслідування обчислюють з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України, досудове розслідування кримінального проступку у формі дізнання має бути закінчено:

1. Протягом 72 год з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку або затримання особи у випадках, передбачених ч. 4 ст. 298² КПК України, а саме:

– порушник відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

– намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

– під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;

– перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або іншим.

2. **Протягом 20 діб** з дня повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках:

– коли підозрюваний не визнає вину;

– є необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій;

– учинення кримінального проступку неповнолітнім.

3. **Протягом одного місяця** – у разі повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи відповідно до ч. 2 ст. 298⁴ КПК України.

У разі необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій строк дізнання може бути продовжений прокурором **до 30 днів** у порядку, передбаченому ст. 298⁵ КПК України. Про *продовження строку дізнання* прокурор виносить постанову.

У разі неможливості закінчити дізнання в термін, визначений ст. 219 КПК України, дізнавач чи прокурор звільняє затриману особу не пізніше ніж за 48 год з моменту затримання.

Перебіг строку дізнання зупиняють у випадку, передбаченому ст. 280 КПК України. Строк із дня винесення *постанови про зупинення кримінального*

провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення *постанови про відновлення кримінального провадження* не включають у строки, передбачені цією статтею.

Відповідно до ч. 2 ст. 294 КПК України, якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру в учиненні

кримінального проступку (дізнання) у строк, визначений у п. 1 (протягом 72 год – з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України) і п. 2 (протягом 20 діб – у разі повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину, або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім) ч. 3 ст. 219 КПК України, такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого п. 1 (одного місяця з дня повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального проступку у випадках, передбачених п. 1 і 2 ч. 3 цієї статті) ч. 4 ст. 219 КПК України.

Заклучна стадія спрощеного досудового розслідування у формі дізнання. Дізнавач зобов'язаний **не пізніше ніж за 72 год** з моменту затримання особи подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

Прокурор зобов'язаний **не пізніше ніж за три дні** після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи – **протягом 24 год** здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи – про негайне звільнення затриманої особи;

2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи);

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності;

4) у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства.

Копії матеріалів дізнання надають (надсилають) особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику.

Після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку суд у **п'ятиденний строк**, а в разі затримання особи – **невідкладно** призначає судовий розгляд.

Суд розглядає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини та згоден з розглядом обвинувального акта.

Отже, спрощене досудове розслідування у формі дізнання розпочинається невідкладно з моменту виявлення та з'ясування обставин учинення кримінального проступку, але не пізніше ніж за 24 год після подання заяви, повідомлення про вчинення кримінального проступку або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, і мають бути закінчені в строки, передбачені в КПК України, що не можуть перевищувати 30 календарних днів.

4. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків

Процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків, крім визначених ст. 84 КПК України, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Такі процесуальні джерела доказів не може бути використано в кримінальному провадженні щодо злочину, крім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора (ст. 298¹ КПК України).

Отже, процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки є такі.

Показання, відповідно до ст. 95 КПК України, – це відомості, які надають в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, експерт щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження.

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду.

Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, дізнавачу, прокурору, слідчому судді й суду в установленому КПК України порядку.

Суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, дівнавачу, прокурору, або посилатися на них.

Особа дає показання лише щодо фактів, які вона сприймала особисто, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Речові докази – матеріальні об'єкти, які були зняттям учинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження, зокрема предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності й інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок учинення кримінального правопорушення (ст. 98 КПК України).

Документи – спеціально створені з метою збереження інформації матеріальні об'єкти, які містять зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження.

До документів можуть належати:

1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису й інші носії інформації (серед яких електронні);

2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

3) складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій і додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;

4) висновки ревізій та акти перевірок.

Матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб і груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть бути використані в кримінальному провадженні як докази (ч. 1, 2 ст. 99 КПК України).

Висновок експерта, спеціаліста. Висновок спеціаліста має відповідати вимогам до висновку експерта. У ст. 101

КПК України передбачено, що висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їхніми результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях.

Висновок має ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт надає висновок від власного імені й несе за нього особисту відповідальність.

Запитання, які ставлять експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими.

Експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення.

Висновок експерта надають у письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку.

Якщо для проведення експертизи залучають кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки.

Висновок передає експерт стороні, за клопотанням якої здійснювали експертизу.

Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта має бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вирoku.

Відповідно до ст. 102 КПК України, у висновку експерта має бути зазначено:

1) коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта) і на якій підставі було проведено експертизу;

2) місце та час проведення експертизи;
3) хто був присутній під час її проведення;
4) перелік питань, що були поставлені експертові;
5) опис отриманих експертом матеріалів, які з них були використані експертом;

б) докладний опис проведених досліджень, зокрема методи, застосовані в дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка;

7) обґрунтовані відповіді на кожне поставлене питання.

У висновку експерта обов'язково має бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Якщо під час проведення експертизи буде виявлено відомості, які мають значення для кримінального провадження та з приводу яких не ставили питання, експерт має право зазначити про них у своєму висновку. Висновок підписує експерт.

Пояснення осіб – це відомості, які надають різні особи в усній або письмовій формі про відомі їм обставини, що мають значення для встановлення обставин кримінального проступку. Структура пояснення така ж сама як і структура протоколу.

Протокол. Відповідно до ст. 103, 104 КПК України, перебіг і результати проведення процесуальних дій слід фіксувати в протоколі такої дії.

Протокол має містити:

1) вступну частину, яка повинна відображати відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовують під час проведення процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описову частину, що має відображати відомості про: послідовність дій; отримані внаслідок процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, зокрема виявлені та/або надані речі й документи;

3) заключну частину, яка повинна містити відомості про: вилучені речі й документи, спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження та

доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Стаття 18 КПК України, ст. 63 Конституції України забезпечують свободу особи від самовикриття та її право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї. Відповідно до цих правових приписів, жодна особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності за відмову від дачі пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. Щодо будь-якої особи діє заборона застосування примусу для отримання самовикривальних пояснень і пояснень, що свідчать про причетність до вчинення кримінального правопорушення членів сім'ї та близьких родичів.

Зазначені правові норми є важливими юридичними гарантіями свободи особи від самовикриття та її права не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї під час отримання відомостей шляхом використання такого процесуального засобу, як пояснення¹.

У випадку затримання особи, уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, і дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підстави затримання та в учиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють, а також роз'яснити її право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти неї, негайно повідомити інших осіб про своє затримання та місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України.

Результати медичного освідчення. Відповідно до ст. 298² КПК України, затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюють не більше як на три години з моменту фактичного затримання. Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, передбачений ст. 286¹ КК України, з ознаками перебування в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або перебування під впливом лікарських засобів, що знижують її увагу та швидкість реакції, здійснюють не більше як на три години з обов'язковим доставлянням такої особи до

¹ Лисаченко С. Окремі примусові засоби отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні у контексті свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 317.

медичного закладу для забезпечення проходження відповідного медичного освідування.

Водночас необхідно звертатися до ст. 241 КПК України для визначення його мети, підстав, порядку здійснення, гарантій захисту прав осіб, стосовно яких здійснюватимуть медичне освідування.

Відповідно до ст. 241 КПК України, слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Освідування здійснюють на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта або лікаря. Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюють особи тієї самої статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, яка освідується. Слідчий (дізнавач), прокурор не вправі бути присутнім під час освідування особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу, що підлягає освідуванню.

Перед початком освідування особі, яка підлягає освідуванню, пред'являють постанову прокурора. Після цього особі пропонують добровільно пройти освідування, а в разі її відмови дію проводять примусово.

Під час освідування недопустимими є дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. За необхідності здійснюють фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів. Зображення, демонстрацію яких можна вважати образливою для освідуваної особи, зберігають в опечатаному вигляді й надають лише суду під час судового розгляду.

Про проведення освідування складають протокол згідно з вимогами КПК України. Особі, освідування якої проводили примусово, надають копію такого протоколу.

Як убачається зі змісту ст. 298¹ КПК України, у провадженні про кримінальні проступки проводять медичне освідування, якщо немає потреби проводити експертизу (визначення стану сп'яніння або інших властивостей та ознак, що мають значення для провадження). Проведення інших видів

освідування можливе в порядку ст. 300 КПК України, у якій передбачено, що для досудового розслідування кримінальних проступків дозволено виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України.

Одночасно із врученням повідомлення про підозру особу інформують про результати медичного освідування та висновку спеціаліста за їх наявності. У разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом 48 год має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи з дотриманням правил, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 298⁴ КПК України).

Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Такі прилади та засоби можуть використовувати особи (зокрема правопорушником) з різною метою, працювати в автоматичному режимі (наприклад, для нагляду за виконанням правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, відеоспостереження в громадських місцях тощо).

У ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Поліція для забезпечення публічної безпеки й порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману з автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:

1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;

2) забезпечення дотримання Правил дорожнього руху.

Відповідно до рішення Київської міської ради від 5 липня 2018 року № 1195/5259 «Про затвердження Положення про комплексну систему відеоспостереження міста Києва», така система становить сукупність засобів відеофіксації, програмних

засобів й інших технічних засобів, за допомогою яких здійснюють обробку даних у системі.

Для отримання доступу до інформації в системі суб'єкт звернення направляє на адресу розпорядника системи відповідне мотивоване письмове звернення за підписом керівника, яке має містити інформацію про:

- правові підстави отримання доступу до інформації в системі з посиланням на конкретні норми (пункти, частини статті) законодавства, що передбачає повноваження суб'єкта звернення на отримання відповідних даних;

- посадових (службових) осіб або працівників із зазначенням прізвища, імені та по батькові, посади, структурного підрозділу, контактного телефону (робочого та/або персонального);

- мету доступу до інформації в системі відповідно до законодавства, що передбачає повноваження суб'єкта звернення на отримання відповідних даних¹.

Такі системи працюють і в інших містах. Поширеною є практика застосування таких приладів і засобів приватним бізнесом та громадянами, зазвичай з метою безпеки.

5. Початок досудового розслідування у формі дізнання

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, лізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год після подання заяви, повідомлення про вчинений кримінальний проступок або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР², розпочати

¹ Про затвердження Положення про комплексну систему відеоспостереження міста Києва : рішення Київської міської ради від 5 лип. 2018 р. № 1195/5259. URL: <http://kmr.ligazakon.ua>.

² Реєстр – створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом (*Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної*

розслідування та через 24 год з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР.

Дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, визначає керівник органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівник органу досудового розслідування. Для цього готують відповідне *доручення*.

Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюють згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, на підставі положень глави 25 КПК України.

Досудове розслідування у формі дізнання може бути здійснено як до внесення відомостей до ЄРДР, так і після.

Проте до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР допускають проведення окремих дій, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК України, зокрема:

– огляд місця події (відомості вносять

*Доручення
про здійснення
досудового
розслідування (4)*

*Протокол огляду
місця події (14)*

*Фототаблиця
до протоколу
огляду місця події
(16)*

*Протокол огляду
місця події
(для корисливих
злочинів) (15)*

Пояснення (13)

невідкладно після завершення огляду);

- пояснення;
- медичне освідування;
- отримання висновку спеціаліста

і зняття показань технічних приладів, технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису в провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків проти безпеки руху та експлуатації транспорту;

Протокол зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки засобів фото- та кінозйомки, відеозапису (18)

– вилучення знарядь та засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Необхідність здійснення досудового розслідування у формі дізнання до внесення відповідних відомостей до ЄРДР може бути зумовлена й тим, що час, місце, обставини вчинення, виявлення кримінального проступку не дають змоги дізнавачу одразу внести відомості до ЄРДР з технічних причин або через відсутність фізичної можливості. Зволікання з проведенням окремих дій, визначених ч. 3 ст. 214 КПК України, може призвести до втрати доказів у кримінальному провадженні. За наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила кримінальний проступок, передбачений ст. 286¹ (Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів) КК України, виявлення водія в стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, потребує, крім фіксації технічними приладами, медичного освідування. У разі виявлення такого факту не завжди наявна технічна можливість з'єднатися з мережею Інтернет для внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР.

Слідчий, **дізнавач** невідкладно в письмовій формі *повідомляє* керівника органу прокуратури **про початок досудового розслідування**, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України.

На початку досудового розслідування у формі дізнання до ЄРДР серед іншого може бути внесено відомості про: час і дату надходження заяви, повідомлення про кримінальний проступок або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть

Повідомлення про початок досудового розслідування (5)

свідчити про його вчинення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку; стислий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, повідомлені потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; попередню правову кваліфікацію кримінального проступку із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; передання матеріалів і відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 216, 218 КПК України); прізвище, ім'я, по батькові керівника прокуратури, органу досудового розслідування, слідчого (дізнавача), прокурора, який вніс відомості до Реєстру та/або розпочав досудове розслідування у формі дізнання; дату затримання особи¹.

Унесення відомостей до ЄРДР здійснюють з дотриманням строків, визначених КПК України та Положенням про порядок ведення ЄРДР, а саме про: заяву, повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення – у термін, передбачений ч. 1 ст. 214 КПК України; призначення слідчого, процесуального керівника, прийняття до провадження – невідкладно².

До витягу з ЄРДР включають інформацію про: номер і дату реєстрації кримінального провадження; дату надходження заяви, повідомлення та дату і час внесення відомостей про заяву, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР³, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, наслідок його розслідування; прізвище, ім'я, по батькові потерпілого, заявника (найменування юридичної особи, ідентифікаційний код Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань); стислий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові та

¹ Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 6 квіт. 2016 р. № 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.

² Там само.

³ Про затвердження Змін до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 31 січ. 2019 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0179-19>.

дату народження особи, яку повідомлено про підозру, наслідки розслідування щодо особи та відомості про здійснення спеціального досудового розслідування щодо неї; найменування, код ЄДР, юридичну адресу, розрахунковий рахунок, місце й дату державної реєстрації юридичної особи, щодо якої здійснюють кримінальне провадження, а також анкетні дані її представника; орган досудового розслідування; прізвище, ім'я, по батькові слідчого (слідчих) органів досудового розслідування, працівника (працівників) підрозділів детективів і внутрішнього контролю Національного бюро, які здійснюють досудове розслідування, та прокурора (прокурорів), який (які) здійснює(ють) процесуальне керівництво.

Увагу слід акцентувати на визначенні дізнавачем приводів для початку кримінального провадження у формі дізнання.

Відповідно до *наказу МВС України від 8 лютого 2019 року № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події»*, джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події (зокрема про кримінальні проступки) є: заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень); самостійно виявлені слідчим або іншою посадовою особою органу поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення; повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення, чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яку підозрюють у його вчиненні; інше¹.

Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (наказ Генеральної прокуратури України від 6 квітня 2016 року № 139) також визначає перелік інших джерел, з яких виявлено обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення: усна заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення; повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб; матеріали

¹ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 8 лют. 2019 р. № 100. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0914-19>.

правоохоронних і контролюючих державних органів про виявлення фактів учинення чи підготовки до вчинення кримінальних правопорушень; повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України; повідомлення в засобах масової інформації; самостійне виявлення слідчим кримінального правопорушення, зокрема під час досудового розслідування; дублікат заяви; самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення за результатами перевірки в порядку нагляду; виявлення кримінального правопорушення прокурором під час здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів; самостійне виявлення прокурором кримінального правопорушення¹.

Приводами до початку кримінального провадження у формі дізнання є:

1) заяви про вчинений кримінальний проступок, які можуть бути усними або письмовими (заяви можуть надійти від фізичних чи юридичних осіб);

2) повідомлення про вчинений кримінальний проступок, якими можуть бути:

а) повідомлення підприємств, установ, організацій і посадових осіб;

б) повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу, відповідно до ч. 2 ст. 207 КПК України;

в) повідомлення в засобах масової інформації;

3) самостійне виявлення слідчим, дізнавачем із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, зокрема під час досудового розслідування;

4) самостійне виявлення прокурором із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку, а саме за результатами перевірки в порядку нагляду, зокрема під час здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів;

*Заява
про вчинене
кримінальне
правопорушення
(у порядку
ст. 55 КПК
України) (2)*

¹ Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 6 квіт. 2016 р. № 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.

5) самостійно виявлені посадовою особою правоохоронних і контролюючих державних органів факти вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних проступків.

Слід також акцентувати на важливості врахування дізнавачем положень щодо процесуальних джерел доказів¹, до яких чинний КПК України відносить показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2 ст. 84 КПК України). Водночас спеціальна норма – ст. 298¹ КПК України – визначає, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки також є:

- пояснення осіб;
- результати медичного освідування;
- висновок спеціаліста;
- показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- та кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Отже, дізнавач, який має справу із цими носіями фактичних даних, має усвідомлювати важливість отримання їх у визначеній законом формі, адже надалі їх використовуватимуть як джерела доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Відповідно до п. 2 розділу III Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події (наказ МВС України від 8 лютого 2019 року № 100), письмові заяви (повідомлення), що надійшли до центрального органу управління поліцією, головного управління Національної поліції, у яких є відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації службою діловодства працівники підрозділів діловодства невідкладно доповідають керівникові відповідного органу, після чого за його резолюцією невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год з часу реєстрації заяви чи повідомлення надсилають до органів (підрозділів) поліції нижчого рівня, а копії цих матеріалів – до відповідного структурного підрозділу органу поліції за напрямом діяльності.

Заяви й повідомлення про інші події, що надійшли до чергової служби центрального органу управління поліцією,

¹ Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 84 КПК України).

головних управлінь Національної поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів (управлінь, відділів, відділень) поліції, у яких немає відомостей, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, уповноважена службова особа після реєстрації в ІТС ІПНП (журналі ЄО) невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год, передає керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Прийняття заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зокрема про кримінальні проступки, та інші події в органах (підрозділах) поліції незалежно від місця й часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника здійснює цілодобово, безперервно та невідкладно орган (підрозділ) поліції, до якого надійшла така інформація.

Усні заяви (повідомлення) від осіб уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський, до повноважень якого це належить, вносить до *протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію*; у разі особистого звернення заявника до органу (підрозділу) поліції з письмовою заявою (повідомленням) уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції її (його) приймає та реєструє.

*Протокол прийняття
заяви про кримінальне
правопорушення
та іншу подію (1)*

Особу, яка заявляє або повідомляє про кримінальний проступок, уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції або інший поліцейський попереджає про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, передбачену ст. 383 КК України. Уповноважена службова особа на лицьовому боці письмових заяв (повідомлень), протоколів прийняття заяв про кримінальне правопорушення та іншу подію, рапортів поліцейських має проставити штамп реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події.

Якщо заява (повідомлення) надійшла до органу (підрозділу) поліції внаслідок особистого звернення заявника, уповноважена службова особа оформлює та видає заявникові талон-

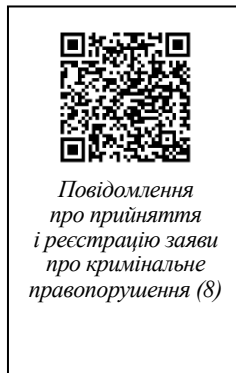
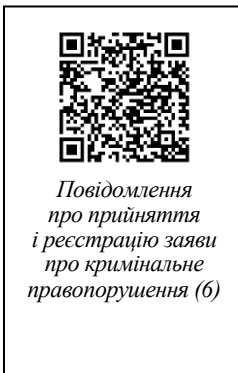
повідомлення Єдиного обліку про прийняття і реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення та іншу подію.

Поліцейський, незалежно від місця перебування, у разі виявлення або отримання інформації про кримінальне правопорушення, кримінальний проступок, іншу подію чи звернення до нього громадян із заявою (повідомленням) невідкладно повідомляє про це за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» і зобов'язаний ужити заходів щодо запобігання правопорушенню, його припинення, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установлення та затримання осіб, які вчинили правопорушення, й охорони місця події.

У разі самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про кримінальний проступок, поліцейський невідкладно, але не пізніше ніж за 24 год *рапортом* доповідає про це керівникові органу поліції або особі, яка виконує його обов'язки¹.

Заявників письмово повідомляють про прийняття, реєстрацію заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення, внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, початок досудового розслідування.

¹ Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 8 лют. 2019 р. № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

Відповідно до ст. 55 КПК України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Відповідно до ч. 2 ст. 55 КПК України, **права й обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.**

Протокол вручення потерпілому пам'ятки про процесуальні права та обов'язки потерпілого (11)

Пам'ятка про процесуальні права й обов'язки потерпілого (10)

Заява про залучення до провадження як потерпілого (9)

Потерпілому вручає пам'ятку про процесуальні права й обов'язки особа, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення.

Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку із цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Відповідно до ст. 56 КПК України, протягом кримінального провадження потерпілий має право:

- 1) бути повідомленим про свої права й обов'язки, передбачені КПК України;
- 2) знати сутність підозри й обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування;

Пояснення (13)

Протокол допиту потерпілого (35)

3) подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду;

4) заявляти відводи та клопотання;

5) за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів або членів своєї сім'ї, майна та житла;

6) давати пояснення, показання або відмовитися їх давати;

7) оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого

судді, суду в порядку, передбаченому КПК України;

8) мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг;

9) давати пояснення, показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно, за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження;

10) на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом;

11) ознайомлюватися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у порядку, передбаченому КПК України, зокрема після відкриття матеріалів, згідно зі ст. 290 КПК України, а також ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у випадку закриття цього провадження;

12) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби під час проведення процесуальних дій, у яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби під час проведення окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних аспектів життя людини, про що виносять (постановляють) умотивовану постанову (ухвалу);

13) одержувати копії процесуальних документів і письмові повідомлення у випадках, передбачених КПК України;

14) користуватися іншими правами, передбаченими КПК України.

Під час досудового розслідування потерпілий має право:

1) на негайне прийняття та реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим;

2) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття та реєстрацію;

3) подавати докази на підтвердження своєї заяви;

4) брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження й заперечення щодо порядку проведення дії, що заносять до протоколу, а також ознайомлюватися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участю;

5) отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування.

На всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим, укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та КПК України випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження.

6. Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. Вилучення речей і документів

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень»¹, ст. 298² КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану в учиненні кримінального проступку, у випадках, передбачених п. 1 і 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, а саме: якщо цю особу застали

*Повідомлення
(про проведення
процесуальної дії,
прийняття
процесуального
рішення
чи здійснення
процесуальної дії)
(12)*

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

під час учинення злочину або замаху на його вчинення; якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, зокрема потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин, і лише за умови, що ця особа:

1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;

4) перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або іншим.

Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюють не більш як на три години з моменту фактичного затримання.

Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, передбачений ст. 286¹ КК України, з ознаками перебування в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або перебування під впливом лікарських засобів, що знижують її увагу та швидкість реакції, здійснюють не більш як на три години з обов'язковим доставленням такої особи до медичного закладу для забезпечення проходження відповідного медичного освідування.

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, і дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підстави затримання та в учиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють, а також роз'яснити її право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти неї, негайно повідомити інших осіб про своє затримання й місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Зауважимо, якщо уповноважені службові особи не здійснюють негайне повідомлення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про затримання особи, як передбачено ч. 4 ст. 213 КПК України, то право затриманої особи на захист у цьому випадку буде порушуватися.

Особи може бути затримано:

1) до 72 год – за умов, передбачених п. 1–3 ч. 1 ст. 298² (особа відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи), і з дотриманням вимог ст. 211 КПК України про строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду;

2) до 24 год – за умови, передбаченої п. 4 ч. 1 ст. 298² (особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим) КПК України.

Згідно з ч. 2 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану в учиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього під час обрання запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд з уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ч. 1 ст. 209 КПК України). Саме з цього моменту кримінально-процесуальне затримання підозрюваного можна вважати закінченим, про що складають протокол.

Копію протоколу затримання особи невідкладно надсилають прокурору.

Згідно з ч. 3 ст. 104 КПК України, протокол має містити:

1) вступну частину, яка повинна відображати відомості про місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); усіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовують під час проведення процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описову частину, яка має містити відомості про: послідовність дій; отримані внаслідок процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, зокрема виявлені та/або надані речі й документи;

3) заключну частину, яка повинна містити відомості про: вилучені речі й документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Відповідно до ч. 5 ст. 208 КПК України, про затримання особи, підозрюваної в учиненні кримінального правопорушення, складають *протокол*, у якому, крім відомостей, передбачених ст. 104 КПК України, зазначають: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання відповідно до положень ст. 209 КПК України; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. У разі якщо на момент затримання прізвище, ім'я, по батькові затриманої особи не відомі, у протоколі зазначається докладний опис такої особи та долучається її фотознімок. Протокол про затримання підписує особа, яка його склала, і затриманий. Копію протоколу негайно під підпис вручають затриманому, а також надсилають прокурору.

Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше ніж за 60 год з моменту затримання має бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу (ч. 2 ст. 211 КПК України).

Відповідно до ч. 5 ст. 298² КПК України, затриманому надають можливість повідомити інших осіб про затримання та місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 213 КПК України, якщо уповноважена службова особа, що здійснила затримання, має підстави для обґрунтованої підозри, що під час повідомлення про затримання ця особа може зашкодити досудовому

*Протокол
затримання
особи,
яка вчинила
кримінальний
проступок (22)*

*Повідомлення
про затримання
(23)*

розслідуванню, вона може здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо його негайності. Відповідно до ч. 2 ст. 213 КПК України, у разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це його батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування.

Згідно з ч. 7 ст. 298² КПК України, службова особа, відповідальна за перебування затриманих за вчинення кримінального проступку, зобов'язана вчинити дії, передбачені ч. 3 ст. 212 КПК України, ураховуючи особливості, передбачені цією статтею.

Відповідно до ч. 3 ст. 212 КПК України, службова особа, відповідальна за перебування затриманих, зобов'язана:

- 1) негайно зареєструвати затриманого;
- 2) роз'яснити затриманому підстави його затримання, права й обов'язки;
- 3) звільнити затриманого негайно після зникнення підстави для затримання або спливу строку для затримання, передбаченого ст. 211 КПК України;
- 4) забезпечити належне поводження із затриманим і дотримання його прав, передбачених Конституцією України, цим Кодексом та іншими законами України;
- 5) забезпечити запис усіх дій, що проводять із залученням затриманого, зокрема час їх початку та закінчення, а також осіб, які проводили такі дії або були присутні під час проведення таких дій;
- 6) забезпечити невідкладне надання належної медичної допомоги та фіксацію медичним працівником будь-яких тілесних ушкоджень або погіршення стану здоров'я затриманого. До складу осіб, що надають затриманому медичну допомогу, за його бажанням може бути допущена конкретна особа, що має право на зайняття медичною діяльністю.

Відповідно до ч. 6 ст. 298² КПК України, уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 КПК України.

Згідно зі ст. 298³ КПК України, речі й документи, що є знаряддям та/або засобом учинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей, вилучає уповноважена службова особа Національної

поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань.

Вилучення речей і документів під час затримання особи здійснюють за спрощеною процедурою (про це зазначають у протоколі затримання), водночас, тимчасове вилучення майна під час проведення інших процесуальних дій (зокрема огляду, обшуку, тимчасового доступу до речей і документів) здійснюють за загальною процедурою, встановленою нормами КПК України.

Вилучені речі й документи зберігає орган, що їх вилучив, до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

У виняткових випадках вилучені речі й документи може бути повернуто володільцеві до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Залежно від результатів розгляду вилучені речі та документи у встановленому порядку конфіскують або повертають володільцеві чи знищують.

Про вилучення речей і документів складають протокол або роблять відповідний запис у протоколі про затримання.

Вилучені під час обшуку затриманої особи речі й документи, зазначені в ч. 1 цієї статті, визнають речовими доказами, про що дізнавач виносить відповідну постанову, і приєднують до матеріалів дізнання.

Уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила порушення, за яке відповідно до КПК України може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком законної сили, але не більше як на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами.

*Постанова
про визнання
речей
і документів
доказами
та приєднання
їх до матеріалів
дізнання (25)*

7. Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», текст ст. 299 (Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків) КПК України викладено в такій редакції: *«Під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовують затримання особи на підставах і в порядку, визначених цим Кодексом, а також такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука. Підозрюваному роз'яснюється його обов'язок з'явитися за першим викликом до дізнавача, прокурора або суду».*

Таким чином, окрім затримання особи (яке є тимчасовим запобіжним заходом), під час досудового розслідування кримінальних проступків можуть застосовувати один з таких найбільш м'яких запобіжних заходів:

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК України);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК України).

Загальний порядок застосування запобіжних заходів. Під час досудового розслідування кримінальних проступків запобіжні заходи застосовує слідчий суддя за клопотанням дізнавача, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора.

Запобіжні заходи застосовують за наявності для того підстав. Так, у ч. 2 ст. 177 КПК України визначено загальні підстави застосування запобіжного заходу:

– наявність обґрунтованої підозри в учиненні особою кримінального правопорушення. У практиці Європейського суду з прав людини поняття «обґрунтована підозра» потлумачено в п. 175 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (від 21 квітня 2011 року), де визначено, що «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення;

– наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний може здійснити дії, передбачені ч. 1 ст. 177 КПК України, а саме: переховуватися від органів досудового розслідування та (або) суду; знищити, сховати або спотворити будь-яку з речей або документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального

правопорушення; незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста в цьому кримінальному провадженні; перешкоджати кримінальному провадженню в інший спосіб; учинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Клопотання дізнавача про застосування запобіжного заходу подають до місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, і має містити:

1) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у якому підозрюють або обвинувачують особу;

2) правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу в учиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;

4) посилання на один або кілька ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України;

5) виклад обставин, на підставі яких дізнавач, прокурор дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;

б) обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, визначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів;

7) обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного конкретних обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України (ч. 1 ст. 184 КПК України).

Разом з клопотанням слідчому судді також мають бути подані:

– витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у межах якого подають клопотання;

– копії матеріалів, якими дізнавач обґрунтовує доводи клопотання;

– перелік свідків, яких дізнавач вважає за необхідне допитати під час судового розгляду щодо запобіжного заходу;

*Клопотання
про застосування
запобіжного
заходу у вигляді
особистої
поруки (28)*

*Клопотання
про застосування
запобіжного
заходу у вигляді
особистого
зобов'язання (26)*

– підтвердження того, що підозрюваному надано копії клопотання і матеріалів, у яких обґрунтовано необхідність застосування запобіжного заходу.

Копію клопотання та матеріалів, якими обґрунтовують необхідність застосування запобіжного заходу, мають надавати підозрюваному не пізніше ніж за 3 год до початку розгляду клопотання.

Застосування запобіжного заходу до кожної особи потребує внесення окремого клопотання.

Клопотання про застосування запобіжного заходу розглядає слідчий суддя за участю прокурора, підозрюваного, його захисника невідкладно, але не пізніше ніж за 72 год з моменту фактичного затримання підозрюваного чи надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний перебуває на свободі.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя може прийняти рішення про:

- відмову в застосуванні запобіжного заходу;
- застосування більш м'якого запобіжного заходу, ніж той, який зазначений у клопотанні;
- застосовування запобіжного заходу відповідно до поданого клопотання.

Ухвала слідчого судді, суду щодо застосування запобіжного заходу підлягає негайному виконанню після її оголошення та вручення підозрюваному її копії.

Особисте зобов'язання – це запобіжний захід, суть якого полягає в обмеженні права підозрюваного, обвинуваченого на свободу пересування, вільний вибір місця проживання чи перебування шляхом покладення на нього зобов'язання виконувати визначені слідчим суддею, судом обов'язки з числа тих, що зазначені в ч. 5 ст. 194 КПК України.

Обов'язки, які покладено на підозрюваного під час обрання особистого зобов'язання:

- 1) перебувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;

*Протокол про
оголошення
підозрюваному
ухвали слідчого
судді щодо
застосування
запобіжного
заходу
та вручення
її копії (30)*

2) не відлучатися з населеного пункту, у якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;

3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;

4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею, дотримуючись умов, визначених слідчим суддею, судом;

5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;

6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;

7) докласти зусиль до пошуку роботи або навчання;

8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну;

9) носити електронний засіб контролю (ч. 5 ст. 194 КПК України).

Окреслені процесуальні обов'язки здебільшого стосуються обмеження таких конституційних прав: на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України (ст. 33 Конституції України).

Обов'язки, які слід застосувати, та їх кількість визначають залежно від ризиків, для попередження яких застосовують запобіжний захід.

Підозрюваному письмово під підпис повідомляють покладені на нього обов'язки та роз'яснюють, що в разі їх невиконання до нього може бути застосовано більш суворий запобіжний захід і накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб до двох розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Особиста порука – це запобіжний захід, суть якого полягає в наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, відповідно до ст. 194 КПК України, і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

*Протокол
роз'яснення
підозрюваному
обов'язків (27)*

Особиста порука ґрунтується на тому, що за поведінку підозрюваного відповідають інші особи – поручителі, які здебільшого мають особисті чи службові зв'язки з особою, за яку вони поручилися, і морально можуть впливати на неї.

Умови застосування особистої поруки:

– поручителями можуть бути особи, що заслуговують на довіру;

– кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. Максимальна кількість поручителів законом не обмежена. Дозволено залучати одного поручителя, якщо він заслуговує на особливу довіру (ч. 2 ст. 180 КПК України);

– слідчий суддя має впевнитися, що поручителі справді можуть позитивно впливати на поведінку підозрюваного та забезпечити його доставлення;

– застосовується за клопотанням або за згодою поручителів. Поручителі мають надати письмове зобов'язання, що вони поручаються за належну поведінку підозрюваного.

Поручителю роз'яснюють, у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюють особу, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя та наслідки їх невиконання, право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань і порядок реалізації такого права.

Поручитель може відмовитися від узятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі він забезпечує явку підозрюваного до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший. У разі невиконання поручителем узятих на себе зобов'язань на нього накладають грошове стягнення в розмірі, визначеному в ч. 5 ст. 180 КПК України.

Правила щодо визначення обов'язків, які покладено на підозрюваного під час обрання особистої поруки, аналогічні до тих, які діють під час застосування особистого зобов'язання.

Відповідно до ч. 7 ст. 194 КПК України, строк дії покладених на підозрюваного обов'язків – не більше ніж два місяці. У разі необхідності цей строк може бути продовжено за клопотанням прокурора. Після закінчення строку, зокрема продовженого, на який на підозрюваного було покладено

*Протокол
роз'яснення
підозрюваному
та поручителю
обов'язків (29)*

відповідні обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію, а обов'язки скасовують.

Ухвала слідчого судді про застосування особистого зобов'язання чи особистої поруки оскарженню не підлягає. Заперечення проти неї можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Контроль за виконанням зобов'язань про особисту поруку й особистого зобов'язання здійснює дізнавач.

8. Слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків

Слідчі (розшукові) дії (далі – СРД) – дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 223 КПК України).

Підставами для проведення СРД є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети.

Спільною **метою** для всіх без винятку СРД є отримання (збирання) доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Мета кожної окремої СРД залежить від конкретних законодавчих приписів, що регламентують процесуальний порядок її проведення, або випливає з них.

Процесуальний порядок проведення СРД встановлено в кримінальному процесуальному законі.

Недотримання процесуальних правил проведення СРД є порушенням закону й тягне за собою недійсність проведених дій і недопустимість одержаних унаслідок їх проведення доказів. Недопустимі докази, відповідно до ч. 2 ст. 86 КПК України, не може бути використано під час прийняття процесуальних рішень, на них не може посилатися суд, ухвалюючи судові рішення.

Відповідно ст. 40¹ КПК України, дізнавач під час проведення дізнання **користується повноваженнями слідчого**. Дізнавач несе відповідальність за законність і своєчасність проведення дізнання.

Дізнавач уповноважений:

«...2) проводити огляд місця події, опитувати осіб, вилучати знаряддя та засоби вчинення правопорушення, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей, а також проводити слідчі (розшукові) дії та

негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених КПК України;

3) **доручати** проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, установлених КПК України, відповідним оперативним підрозділам;

4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями... про проведення слідчих (розшукових) дій...».

Також у ст. 300 (Слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та інші дії під час досудового розслідування кримінальних проступків) КПК України зазначено:

1. Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволено виконувати **всі слідчі (розшукові) дії**, передбачені КПК України, і негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264,

ст. 268 КПК України, а також відбирати пояснення для з'ясування обставин учинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста й знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків проти безпеки руху й експлуатації транспорту, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, до внесення відомостей про нього до ЄРДР.

Положення цієї статті співвідносяться з ч. 3 ст. 214 КПК України: здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених цією частиною, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. У невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР може бути проведено огляд місця події (відомості вносять невідкладно після завершення огляду). Для з'ясування обставин учинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста й знято показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- й кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису в провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків проти безпеки руху й експлуатації транспорту;

4) вилучено знаряддя та засоби вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Вичерпний перелік СРД закріплено в главі 20 КПК України, у якій визначено такі види СРД:

1) допит: свідка, потерпілого, підозрюваного, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224); свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225); малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226); у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

2) пред'явлення для впізнання: особи – за фотознімками, матеріалами відеозапису, за голосом, ходою, позавізуально (ст. 228), речей (ст. 229), трупа (ст. 230), осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

3) обшук (ст. 234–236);

4) огляд: місцевості, приміщення (зокрема житла чи іншого володіння особи), речей і документів (ст. 237), трупа (ст. 238), огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239), огляд місця події (ч. 3 ст. 214);

5) слідчий експеримент (ст. 240);

6) освідування особи (ст. 241);

7) залучення експерта для проведення експертизи (ст. 242–244);

8) отримання зразків для експертизи (ст. 245).

СРД, які пов'язані зі смертю людини, дізнавачі в межах дізнання не проводимуть, оскільки протиправні дії чи бездіяльність, пов'язані з настанням смерті людини, належать до злочинів.

8.1. Процесуальний порядок проведення допиту (ст. 224–227, 232 КПК України)

Допит – слідча (розшукова) дія, яку проводять слідчий, дізнавач або прокурор у встановленому законом порядку, спрямована на отримання в усній або письмовій формі від свідка, потерпілого, підозрюваного, експерта відомостей щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (ст. 224 КПК України).

Підстави проведення: наявність достатніх даних, які вказують на те, що конкретній особі відомі або можуть бути відомі певні відомості, які мають значення для кримінального провадження та входять до предмета доказування.

Мета – отримання повних і неупереджених показань від особи, яку викликано для допиту в установленому законом порядку.

Процесуальне джерело доказів: показання як відомості, які надають в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, експерт щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (ч. 1 ст. 95 КПК України).

Класифікація допитів:

1. За процесуальним статусом допитуваної особи: потерпілого (ст. 55–59, 95, 104, 106, 223–226, 353 КПК України); підозрюваного (ст. 42, 95, 104, 106, 223, 224 КПК України); допит експерта (ст. 69, 225, 356 КПК України) – у судовому засіданні; допит цивільного позивача та відповідача (ст. 61, 62 КПК України); свідка (ст. 65–67, 95, 96, 104, 106, 223–225, 226, 352 КПК України); допит обвинуваченого (ст. 351 КПК України) – у судовому засіданні.

2. За формою проведення: одночасний допит двох чи більше допитаних осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України); проведення допиту в режимі відеоконференції (ст. 232 КПК України); допит малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 104, 106, 223, 224, 226, 227, 354 КПК України); проведення допиту за участю інших учасників кримінального провадження (захисник, перекладач, поняті, спеціаліст, адвокат).

Загальні вимоги до проведення допиту:

– *дотримання засад кримінального провадження:* ніхто не повинен піддаватися катуванню (тортурам) та іншому жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню і покаранню (ст. 5 Загальної декларації прав людини і ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права); ст. 373 КК України передбачає кримінальну відповідальність за примушення давати показання шляхом незаконних дій або за ті самі дії, поєднані із застосуванням насильства або зі знуцанням над особою;

– *забезпечення реалізації прав учасників допиту:* роз'яснення вимог ст. 18 КПК України – право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти підозрюваного, у будь-який

момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права; роз'яснення вимог ч. 1 ст. 63 Конституції України; роз'яснення прав та обов'язків присутнім і допитуваній особі залежно від її процесуального статусу;

– *дотримання процедури проведення допиту*: встановлення особи (справжні анкетні дані); показання та відповіді на запитання в протоколі викладають від першої особи (тобто «Я») і дослівно; кожну особу допитують окремо (наприклад, свідка допитують не в присутності інших свідків (ч. 1 ст. 224 КПК України); під час допиту можуть застосовувати фотозйомку, аудіо- та/або відеозапис (ч. 5 ст. 224 КПК України);

– *учасники допиту*: учасники кримінального провадження зі сторони обвинувачення; допитувана особа; забезпечення участі перекладача (ст. 68, ч. 3 ст. 224 КПК України) і повідомлення мови, якою здійснюють кримінальне провадження; забезпечення участі законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 226 КПК України); слідча (розшукова) дія, яку здійснюють за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводять за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її *захисника*, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній (ч. 6 ст. 223 КПК України).

Допит свідка і потерпілого (ст. 63 Конституції України, ст. 55–59, 65–67, 95, 104–106, 223–226, 353 КПК України).

Як **свідка** може бути викликано будь-яку фізичну особу, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження (ч. 1 ст. 65 КПК України).

Потерпілий (ст. 55 КПК України) – фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди; юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 55 КПК України); особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдано шкоди та у зв'язку із цим вона після початку кримінального правопорушення подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 3 ст. 55 КПК України); потерпілим не може бути особа, якій моральної

*Постанова
про залучення
захисника (32)*

шкоди завдано як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства (ч. 4 ст. 55 КПК України).

Особа, якій відмовлено у визнанні потерпілою під час досудового розслідування, має право оскаржити рішення слідчому (дознавачу), прокуророві про відмову у визнанні потерпілим (п. 5 ч. 1 ст. 303, ч. 1 ст. 304 КПК України).

Предмет допиту свідка і потерпілого (коло обставин кримінального провадження, про які їх допитують): обставини, які підлягають встановленню в цьому провадженні; про факти, що характеризують особу підозрюваного; відносини свідка або потерпілого з підозрюваним.

Вимоги (процесуальна форма).

1. Урахувати вимоги ч. 2–4 ст. 65 КПК України (кого не може бути допитано як свідка).

2. Попередити свідка про кримінальну відповідальність за відмову давати показання та за дачу завідомо неправдивих показань відповідно до ст. 384 і 385 КК України, а потерпілого – тільки за ст. 384 КК України (свідкові і потерпілому, які не досягли віку 16 років, роз'яснити обов'язок говорити тільки правду, не попереджаючи про кримінальну відповідальність) (ч. 3 ст. 226 КПК України).

3. За наявності потреби, зумовленої даванням відповідей на поставлені запитання, допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи й нотатки, право на передання яких слідчому чи прокурору після закінчення допиту залишається на розсуд допитуваного.

Фіксування СРД можуть здійснювати за допомогою технічних засобів, про що зазначають у протоколі (ч. 2 ст. 104 КПК України). Протокол підписують усі учасники СРД (ч. 4 ст. 104 КПК України). Якщо особа, яка брала участь у проведенні СРД, відмовилася підписати протокол, про це зазначають у протоколі в присутності понятих або його захисника (законного представника) (ч. 6 ст. 104 КПК України).

Осіб, яких не може бути допитано як свідків, визначено в ч. 2 ст. 65 КПК України.

Процесуальні документи стосовно допиту свідка, потерпілого: протокол допиту.

Допит підозрюваного (ст. 18, 42, ч. 4 ст. 224 КПК України).

Підозрюваний – особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК України, повідомлено про підозру; особа, яку затримано за підозрою в учиненні кримінального правопорушення; особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй унаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Предмет допиту підозрюваного: з приводу обставин, що стали підставою для його затримання або застосування запобіжного заходу; з приводу всіх інших обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Визнання підозрюваним своєї вини може бути покладено в основу обвинувачення лише в разі підтвердження цього визнання сукупністю доказів, що є в провадженні.

Процесуальна форма допиту підозрюваного:

– наявність юридичного факту – повідомлення особі про підозру (ст. 276–279 КПК України);

– обов'язок слідчого, дізнавача (прокурора) повідомити особі, у вчиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють;

– обов'язок слідчого, дізнавача (прокурора) роз'яснити особі зміст ст. 63 Конституції України про те, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначене законом;

– обов'язок слідчого, дізнавача (прокурора) роз'яснити особі зміст ст. 18 КПК України про свободу самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів або членів сім'ї;

– обов'язок слідчого, дізнавача (прокурора) роз'яснити цій особі право на захист (ст. 20 КПК України);

– обов'язок слідчого, дізнавача (прокурора) вручити пам'ятку про права й обов'язки (ст. 42 КПК України);

– відсторонити підозрюваного від посади, якщо цю особу обвинувачують у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого та особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу (здійснюють на підставі рішення слідчого судді (ст. 154 КПК України);

– слідчий, дізнавач (прокурор) зобов'язані роз'яснити підозрюваному та забезпечити реалізацію інших його прав, визначених ст. 42 КПК України.

Процесуальні документи: письмове повідомлення по підозру (ст. 277 КПК України); протокол допиту підозрюваного (ст. 42, 224 КПК України).

*Пам'ятка
про процесуальні
права й обов'язки
підозрюваного (46)*

*Повідомлення
про підозру
(47)*

*Протокол
допиту
підозрюваного
(50)*

Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226, 227 КПК України).

Малолітня особа – дитина до досягнення нею віку 14-ти років (п. 11 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина віком від 14-ти до 18 років (п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Особливості процесуальної форми допиту:

– обов'язкова присутність законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря;

– тривалість допиту: не може тривати без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день;

– особам, які не досягли віку 16 років, роз'яснюють обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність;

– законний представник, педагог або психолог, лікар можуть заперечувати проти запитань і ставити свої запитання.

*Протокол
допиту
малолітнього
(неповнолітнього)
свідка (34)*

Процесуальні документи стосовно допиту малолітньої або неповнолітньої особи: протокол допиту малолітньої або неповнолітньої особи.

Особливості одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України).

Мета – встановлення причин розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України), а також встановлення достовірності показань осіб.

Підстава – розбіжності в показаннях раніше допитаних осіб, які встановлені шляхом оцінки таких показань.

Особливості процесуальної форми допиту:

– одночасний допит двох і більше осіб можуть проводити за клопотанням учасників процесу;

– особи повинні попередньо бути допитані (а не давати пояснення) (ч. 9 ст. 224 КПК України);

– під час оцінки доказів у показаннях раніше допитаних осіб виявлено розбіжності, з'ясування яких має значення для кримінального провадження;

– свідків попереджають про кримінальну відповідальність за відмову давати показання, давати завідомо неправдиві показання за ст. 384, 385 КК України, а потерпілі – за давання завідомих неправдивих показань за ст. 384 КК України;

– заборонено оголошувати показання, надані учасниками слідчої (розшукової) дії на попередніх допитах, до давання ними показань на одночасному допиті та запису їх до протоколу;

– на практиці розроблено специфічну форму складання описової частини протоколу одночасного допиту двох чи більше осіб, проте загалом він має відповідати вимогам ст. 104 КПК України.

Процесуальні документи стосовно одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб: *протокол одночасного допиту осіб.*

Допит у режимі відеоконференції (ст. 232, 336 КПК України).

Випадки (фактичні підстави):

– допит осіб під час досудового розслідування можуть проводити в режимі відеоконференції шляхом трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування (ч. 1 ст. 232 КПК України);

– неможливість безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;

– обґрунтована необхідність забезпечення безпеки допитуваної особи;

– в окремих випадках проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;

– забезпечення оперативності досудового розслідування;

*Протокол
одночасного
допиту осіб (36)*

– інші підстави, визнані дізнавачем, прокурором, слідчим суддею як достатні для проведення такого допиту.

Процесуальні підстави (ч. 2 ст. 232 КПК України): ухвала слідчого судді; клопотання сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження; рішення про здійснення дистанційного розслідування, у якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

Слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести в режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через перебування у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів своєчасно прибути до слідчого, прокурора (ч. 11 ст. 232 КПК України).

Особливості процесуальної форми допиту в режимі відеоконференції:

– наявність одного з випадків, передбачених ч. 1 ст. 232 КПК України, та відповідного процесуального рішення (ухвала слідчого судді);

– забезпечення належної якості зв'язку й технічних засобів;

– якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно, згідно з рішеннями слідчого, дізнавача чи прокурора, перебуває в приміщенні, розташованому на території, яка знаходиться під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, у якому він розташований, службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, і перебувати поряд з нею до закінчення СРД;

– якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно, згідно з рішеннями слідчого, дізнавача чи прокурора, перебуває в приміщенні, розташованому поза територією, яка знаходиться під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, у якому він розташований, слідчий, дізнавач, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити зазначені вище дії. Копія постанови може бути надіслана

електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Службова особа органу досудового розслідування, що отримала доручення, за погодженням зі слідчим, дізнавачем, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найстисліший строк організувати виконання цього доручення;

– якщо особу, що буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримують в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, зазначені вище процесуальні дії здійснює службова особа такої установи;

– фіксування процедури за допомогою технічних засобів відеозапису;

– особа, якій забезпечують захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності й голосу, за яких її неможливо впізнати.

Процесуальні документи: *під час опитування в режимі відео- або телефонної конференції (ч. 1 ст. 232 КПК України) складають рапорт і протокол; під час проведення допиту складають протокол (ст. 104–107 КПК України).*

8.2. Процесуальний порядок проведення пред'явлення для впізнання (ст. 228–231 КПК України)

Пред'явлення для впізнання (ст. 228–231 КПК України) – слідча (розшукова) дія, яку проводить слідчий (дізнавач) або прокурор у процесуальній формі, визначеній законом, метою її є пред'явлення свідку, потерпілому, підозрюваному або обвинуваченому об'єкта для встановлення його ідентичності, схожості, повної або часткової відмінності від того об'єкта, який свідок, потерпілий, підозрюваний або обвинувачений спостерігав раніше за певних обставин, на які він вказав під час допиту (ст. 224 КПК України).

Підстави проведення: свідок, потерпілий або підозрюваний під час допиту заявив про те, що він може впізнати особу, речі або труп, і навів конкретні ознаки, за якими він може впізнати об'єкт впізнання. Сукупність таких ознак об'єктивно дає змогу провести впізнання.

Мета: встановити тотожність (схожість) або відмінність особи чи предмета, які допитувана особа спостерігала раніше за певних обставин.

Процесуальне джерело доказів: показання особи, якій пред'являють об'єкт впізнання, як відомості, що надають в усній формі під час впізнання щодо об'єкта впізнання.

Види пред'явлення для впізнання:

- впізнання особи (ст. 228 КПК України);
- впізнання речей (ст. 229 КПК України);
- впізнання трупа (ст. 230 КПК України), *однак дізнавач слідчі (розушукові) дії, які пов'язані зі смертю людини, у межах дізнання не буде проводити, оскільки ці дії кваліфікують як злочин;*

- впізнання за ходою (ч. 9 ст. 228 КПК України);

- впізнання за фотознімками (ч. 6 ст. 228 КПК України).

Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість пред'явлення особи для впізнання надалі (ч. 6 ст. 228 КПК України);

- поза візуальним спостереженням (ч. 4 ст. 228 КПК України);

- впізнання за матеріалами відеозапису (ч. 6 ст. 228 КПК України);

- впізнання за голосом (ч. 9 ст. 228 КПК України).

Впізнання за голосом мають проводити поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання (ч. 9 ст. 228 КПК України);

- впізнання в режимі відеоконференції (ст. 232 КПК України).

Винятки:

- якщо особи, яких планують пред'являти для впізнання, мають особливі прикмети (шрами, татування, родимі плями тощо), – проводять слідчу (розушукову) дію – освідчення особи (ст. 241 КПК України);

- якщо інших однорідних речей немає, особі, яка впізнає, пропонують пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, що пред'явлена їй *в одному екземплярі*.

Процесуальна форма пред'явлення для впізнання:

- особа має бути попередньо допитана. Під час такого допиту необхідно з'ясувати, чи може вона впізнати особу, річ, доцільно ставити питання про зовнішній вигляд і прикмети особи, речей, а також про обставини, за яких допитуваний бачив цю особу або річ, про що скласти відповідний протокол (ч. 1 ст. 228, ч. 1 ст. 229 КПК України);

- той, хто впізнає, стверджує, що може впізнати особу, речі чи труп;

- заборонено попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яку має бути пред'явлено для впізнання, і надавати інші відомості про прикмети цієї особи (ч. 1 ст. 228 КПК України);

– об’єкт слід пред’являти серед кількох інших, загальною кількістю не менше ніж три, які не мають суттєвих відмінностей: особи – у зовнішності й одягу, предмети – однорідні;

– якщо декілька осіб можуть впізнати, то об’єкт пред’явити кожній окремо за відсутності інших;

– якщо впізнає свідок, який досягнув віку 16 років, його попереджають про кримінальну відповідальність за ст. 385 і 384 КК України, а якщо це потерпілий – за ст. 384 КК України;

– впізнання не може бути визнано достовірним, якщо упізнавальний об’єкт (особа або предмет) було розміщено або поставлено в умови, які виділяють його з оточення (неголеність заарештованого, наявність кайданків на затриманому тощо).

Процесуальні документи: *протокол проведення впізнання* (ст. 104 КПК України); носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальну дію (додатки до протоколів ст. 105 КПК України).

8.3. Процесуальний порядок проведення обшуку *(ст. 234–236 КПК України)*

Обшук – слідча (розшукова) дія примусового характеру, яка полягає в цілеспрямованому обстеженні приміщень, будівель і ділянок місцевості, що знаходяться у власності обшукуваного, його близьких родичів, іншої фізичної або юридичної особи, а також обшук особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте внаслідок його вчинення, і встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Підставами проведення є наявність достатніх даних, які засвідчують, що в певному місці чи особи знаходяться предмети, які мають значення для кримінального провадження; ухвала слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України), за рішенням дізнавача чи прокурора може бути проведено обшук осіб (ч. 5 ст. 236 КПК України).

Мета обшуку (ч. 1, 5 ст. 234 КПК України):

– виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення;

– відшукування знаряддя кримінального правопорушення;

– відшукування майна, яке було здобуте внаслідок учинення кримінального правопорушення;

– встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб;

– достатні підстави вважати, що особи, які перебувають у житлі чи іншому володінні під час проведення в ньому обшуку або під час затримання особи (ст. 208 КПК України), переховують при собі предмети або документи, що мають значення для кримінального провадження.

Види обшуку:

– *за об'єктом обшуку*: обшук приміщення; обшук житла чи іншого володіння особи; обшук місцевості; обшук особи;

– *за процесуальною підставою*: за ухвалою слідчого судді; за рішенням слідчого або прокурора (обшук особи);

– *за метою проведення*: виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення; відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте внаслідок його вчинення; встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб;

– *за участю понятих*: обов'язкова участь (обшук житла чи іншого володіння особи, обшук особи (ч. 7 ст. 223 КПК України)); факультативна участь (інші види обшуку).

Особливості процесуальної форми обшуку:

– наявність підстави (ч. 5 ст. 234 КПК України);

– ухвала слідчого судді місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, яка винесена на підставі клопотання дізнавача, погодженого з прокурором, або клопотання прокурора, рішення дізнавача або прокурора (обшук особи);

– пред'явлення ухвали особі, надання їй копії та роз'яснення прав й обов'язків всім присутнім, а також обов'язку видачі предметів і документів, вказати місце, де переховується злочинець;

– забезпечення присутності не менше ніж двох понятих (ч. 7 ст. 223 КПК України), осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені;

– обшук особи проводить особа однієї статі й у присутності понятих тієї самої статі (ч. 5 ст. 236 КПК України);

– недопустимими є дії, що принижують честь і гідність особи (ч. 2 ст. 11 КПК України), а також має бути забезпечено нерозголошення відомостей досудового розслідування (ст. 222

*Клопотання
про проведення
обшуку житла
чи іншого
володіння особи
(37)*

КПК України), з огляду на обставини приватного життя осіб, у житлі яких проводять обшук (ст. 15 КПК України);

– дозволеним є вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі й документи підлягають негайному огляду та опечатуванню із завірненням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду (ч. 5 ст. 237 КПК України);

– занесення до протоколу заяв і зауважень обшукуваних, понятих та інших учасників обшуку (ч. 8 ст. 236 КПК України).

Процесуальні документи обшуку: клопотання дізнавача, погоджене з прокурором, або клопотання прокурора (ч. 3 ст. 233 КПК України); ухвала слідчого судді (ч. 3 ст. 235 КПК України).

Під час проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи виготовляють дві копії ухвали, які позначають як копії (ч. 3 ст. 235 КПК України). На ухвалу слідчого судді може бути подано апеляційну скаргу протягом п'яти днів з дня її оголошення (п. 3 ч. 2 ст. 395 КПК України); *протокол обшуку* (ст. 104–107 КПК України). Другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилученого майна (за наявності) вручають особі, у якій проведено обшук, а в разі її відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або його представникові (ч. 9 ст. 236 КПК України).

8.4. Процесуальний порядок проведення огляду (ч. 3 ст. 214, ст. 237–239 КПК України)

Огляд – слідча (розшукова) дія, що полягає у виявленні, безпосередньому сприйнятті та процесуальному фіксуванні слідчим (дізнавачем) або прокурором зовнішніх ознак матеріальних об'єктів, які мають значення для кримінального провадження, а також відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення.

Підстави проведення огляду:

– рішення дізнавача або прокурора;
– наявність достатніх даних, які вказують на те, що в певному місці або на певних об'єктах можливо виявити та зафіксувати відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення та мають значення для кримінального провадження;

– ухвала слідчого судді (під час проведення огляду в житлі чи іншому володінні особи).

Збирання доказів здійснюють сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, у порядку, передбаченому КПК України (ч. 1 ст. 93 КПК України).

Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

Мета проведення – виявлення та фіксація відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення.

Види огляду:

- огляд місця події;
- огляд місцевості;
- огляд речей;
- огляд приміщення;
- огляд житла чи іншого володіння особи;
- огляд трупа та огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією;
- огляд документів;
- освідування особи (як різновид огляду).

Огляд місця події. Згідно з положеннями ч. 3 ст. 214 КПК України, *огляд місця події* – невідкладна СРД, яку проводять до внесення відомостей до ЄРДР. Ця законодавча позиція зумовлена тим, що більшість слідів кримінального правопорушення (біологічні сліди людини, відбитки слідів рук, взуття тощо) за своїми властивостями обмежені в часі щодо їх збереження та придатності для дослідження.

У КПК України не передбачено окремої статті, у якій урегульовано порядок проведення огляду місця події. Загальний порядок проведення такого огляду унормований у положеннях ст. 237 КПК України, де в ч. 1 встановлено, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей і документів.

Особливості процесуальної форми огляду місця події:

- можливе проведення до внесення відомостей про кримінальне правопорушення в ЄРДР (ч. 3 ст. 214 КПК України);
- огляд житла чи іншого володіння особи – за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі ухвали слідчого судді (ч. 1 ст. 233 КПК України);
- присутність не менше ніж двох понятих, а під час огляду трупа – ще й за участю судово-медичного експерта чи лікаря. У разі необхідності – за участю спеціаліста. *Виняток:* застосування безперервного відеозапису перебігу проведення СРД. Виняток не стосується огляду трупа й огляду житла чи іншого володіння особи (ч. 7 ст. 223 КПК України);
- проводять здебільшого вдень (ч. 4 ст. 223 КПК України);
- вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу.

*Протокол огляду
місця події (14)*

Усі вилучені речі й документи підлягають негайному огляду та опечатуванню із завірненням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд ускладнений, їх тимчасово опечатують та зберігають у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд й опечатування (ч. 5 ст. 237 КПК України).

Дозвіл слідчого судді на проникнення до житла з метою проведення огляду є обов'язковим у випадку, коли власник добровільної згоди на таке проведення не надав.

*Фототаблиця
до протоколу
огляду місця
події (16)*

Огляд як процесуальна дія під час кримінального провадження можуть фіксувати: 1) у протоколі; 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано цю слідчу (розшукову) дію (пп. 1, 2 ч. 1 ст. 103 КПК України). У випадках фіксування огляду за допомогою технічних засобів про це зазначають у протоколі.

Для участі в огляді може бути запрошено потерпілого, підозрюваного,

*Протокол огляду
місця події (15 –
рекомендований
під час
розслідування
корисливих
злочинів)*

захисника, законного представника й інших учасників кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, дізнавач, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

Процесуальні документи огляду місця події: протокол огляду, додатки до протоколу.

Огляд місцевості. Цю слідчу (розшукову) дію можуть проводити як у тих випадках, коли огляд під час розслідування не проводили, так і в тих випадках, коли дослідження протоколу огляду місцевості, проведеного дізнавачем, виявилось недостатньо для встановлення фактичних обставин кримінального провадження, тому потрібно провести більш детальний огляд місцевості. Його може проводити суд для виявлення слідів правопорушення та речових доказів або з'ясування й уточнення обставинки події.

Огляд місцевості можуть проводити як за клопотанням учасників досудового розслідування, так і з ініціативи органу дізнання.

Під час огляду дізнавач безпосередньо сприймає, досліджує, фіксує, оцінює об'єкти на місцевості, де виявлені ознаки злочину чи кримінального правопорушення.

Та ділянка місцевості, де виявлено сліди кримінального правопорушення, є місцем події. На відміну від місця події, місцем злочину (кримінального правопорушення) вважають район його вчинення або настання злочинного результату. Якщо злочин (кримінальне правопорушення) вчинено в одному місці, а сліди його виявлено в іншому, то є і місце злочину, і місце події. Якщо злочин (кримінальне правопорушення) вчинено в тому самому місці, де було виявлено сліди, то місце злочину й місце події збігаються.

Завданням огляду є виявлення фактичних даних, за якими в сукупності з іншими даними кримінального провадження можна встановити механізм злочину у всіх деталях, тобто відповісти на питання, що сталося на цьому місці.

Для участі в огляді може бути запрошено потерпілого, підозрюваного, захисника, законного представника й інших учасників кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, дізнавач, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

Документи, що складають під час проведення:
протокол, додатки до протоколу.

Огляд речей. Під час проведення огляду дозволено вилучення лише речей, які мають значення для кримінального провадження, і речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі підлягають негайному огляду й опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, їх тимчасово опечатують і зберігають у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд й опечатування.

Для участі в огляді може бути запрошено потерпілого, підозрюваного, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, дізнавач, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

Документи, що складають під час проведення:
протокол, додатки до протоколу.

Огляд приміщення. Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюють згідно з правилами КПК України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України).

Особливістю одержання речових доказів за допомогою проведення огляду в житлі чи іншому володінні особи є те, що їх вилучення завжди пов'язане з примусовим обмеженням права власності особи. Тому такий спосіб потребує проведення попередніх дій зі збирання та перевірки інших доказів та їх джерел для обґрунтування необхідності такого обмеження. Відповідно до положень ч. 2 ст. 233, ч. 1 ст. 237 КПК України, огляд житла чи іншого володіння особи може охоплювати як огляд приміщення, так й огляд місцевості.

З огляду на нормативні вимоги КПК України, зокрема, ч. 7 ст. 236, ч. 5, 7 ст. 237 КПК України), дізнавач, прокурор під час проведення цієї СРД можуть тимчасово вилучати лише ті речі, які мають значення для кримінального провадження, а також предмети, вилучені законом з обігу, незалежно від їх відношення до кримінального провадження.

Алгоритм подальших дій з вилученими під час огляду матеріальними об'єктами, що потенційно можуть стати речовими доказами, зазвичай розглядають залежно від того, чи належить відповідний об'єкт до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення огляду житла чи іншого володіння особи.

Майно, яке може бути вилучене під час огляду приміщення, набуває правового статусу:

1) тимчасово вилученого майна (у разі, якщо воно не було вказано в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на проведення огляду приміщення);

2) речових доказів, якщо воно було прямо вказано в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на огляд і відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України.

Документи, що складають під час проведення: *протокол, додатки до протоколу.* У випадках, коли згоду на проведення не надано, – клопотання про проведення огляду приміщення, ухвала слідчого судді.

Огляд житла чи іншого володіння особи. Частина 2 ст. 237 КПК України передбачає, що огляд житла чи іншого володіння особи здійснюють згідно з правилами КПК України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи, тобто на підставі ч. 2 ст. 234 КПК України, проводять на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Житлом особи вважають будь-яке приміщення, яке знаходиться в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. *Іншим володінням особи* є транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення, які знаходяться у володінні особи.

На підставі аналізу кримінальних процесуальних норм, які містяться в ч. 1 ст. 233, ч. 2 ст. 234 та ч. 2 ст. 237 КПК України, *огляд житла чи іншого володіння особи може бути проведено за добровільною згодою особи, яка ним володіє, за умови, що були наявні процесуальні гарантії, які захищали здатність особи висловлювати свою справжню думку під час надання такої згоди.*

Згідно з ч. 1 ст. 233 КПК України, ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою

*Протокол
тимчасового
вилучення
майна (24)*

метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених ч. 3 ст. 233 КПК України.

Для реалізації засади недоторканності житла чи іншого володіння особи добровільна згода власника є рівноцінною з ухвалою слідчого судді підставою для проникнення до житла за відсутності обставин, які свідчать про наявність невідкладних випадків. За наявності таких випадків згода власника для виникнення у слідчого, прокурора права ввійти до житла на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України не має значення. Отже, «за добровільною згодою власника» означає не «до постановлення ухвали слідчого судді з наступним (після проникнення) можливим її ухваленням», а «замість ухвали слідчого судді». Положення ч. 1 ст. 233 КПК України є абсолютно визначеними й не пов'язані з положеннями ч. 3 ст. 233 КПК України. Якби законодавець мав намір запровадити подальший судовий контроль за проникненням до житла за добровільною згодою власника житла, то положення про проникнення за згодою власника містилося б не в ч. 1, а в ч. 3 ст. 233 КПК України.

Огляд документа – слідча (розшукова) дія, що полягає у вивченні й дослідженні документів з метою виявлення та фіксування ознак, які надають їм значення речових доказів, а також встановлення достовірності документів чи викладених у них фактів.

Проводять у таких випадках: коли документи містять у собі сліди вчинення злочину або були безпосередньо знаряддям його вчинення; документи, які прямо або опосередковано вказують на причетність певної особи чи кола осіб до вчинення правопорушення; документи, які не були знаряддям учинення злочину, але їхній зміст має доказове значення для вивчення обставин учинення злочину. Огляд документів дає змогу правильно організувати та спланувати подальше розслідування.

Робота дізнавача з документами має два етапи. На початковому етапі дізнавач повинен отримати загальне уявлення про документ, а саме: чим є документ, у кого і де зберігається, зовнішній вигляд документа та його реквізити, походження, від кого надійшов до адресата. Подальші дії дізнавача залежать від того, яку роль, за його припущенням, цей документ може відігравати у провадженні – речового доказу або засобу посвідчення певних фактів й обставин. Обидва етапи

поєднуються з перевіркою по суті операцій, відображених у документі.

Завдання огляду документів полягають у їх збиранні й дослідженні. У процесі огляду документів має бути виконано такі завдання:

1) з'ясування загальних даних, які характеризують документ;

2) встановлення місця розміщення тексту, який підлягає дослідженню, його фрагментів, підписів;

3) ким і коли виданий або виготовлений документ, кому адресований;

4) від імені кого виконані підписи, який зміст документа, що свідчить про факти й обставини, які мають значення для справи, які реквізити він має;

5) чи є в документі які-небудь знаки або тексти, нерозривно пов'язані з підписами, що підлягають дослідженню;

6) які факти або події засвідчені підписами, печатками й штампами, коли заповнений текст (підписи);

7) встановлення факту виконання документа або окремих його частин конкретною особою;

8) встановлення ознак, що вказують на внесення в документ змін;

9) яким барвником виконаний основний текст, заповнені реквізити, окремі фрагменти;

10) як виконано текст рукопису;

11) чи відповідає час заповнення документа, з огляду на дату й час виготовлення бланка документа;

12) встановлення ознак підроблення відбитків печаток, штампів за їхнім дзеркальним відображенням, а також інші завдання.

Огляд документів важливий і з тієї позиції, що результати огляду можуть стати орієнтиром під час планування розслідування (наприклад, з них можна отримати інформацію про коло осіб, яких потрібно допитати, встановити місце знаходження інших документів тощо).

Не менш важливим є огляд документів на електронних носіях, а також комп'ютері. Для цього можуть проводити фотографування або відеозапис зображення на екрані дисплея.

Під час огляду комп'ютера необхідно: зупинити програми й зафіксувати в протоколі результати своїх дій, відобразити зміни, що відбулися на комп'ютері; визначити наявність у комп'ютера зовнішніх пристроїв – накопичувачів інформації на

твердих магнітних дисках (вінчестері), відобразити в протоколі й на схемі, яка до нього додається, місцезнаходження комп'ютера, його периферійних пристроїв (принтера, модему, клавіатури, монітора тощо); відобразити в протоколі призначення кожного пристрою, назву, серійний номер, комплектацію (наявність і тип дисководів, мережних карт), наявність з'єднання з локальною обчислювальною мережею й (або) мережами телекомунікації, стан пристроїв (цілі або зі слідами зламу); точно описати порядок з'єднання між собою зазначених пристроїв, за необхідності зазначити сполучні кабелі й порти їхнього під'єднання, після чого від'єднати пристрої від комп'ютера.

Під час огляду необхідно використовувати спеціальні знання – професійні знання, якими володіють відповідні спеціалісти, а особи, які проводять розслідування (дізнавачі, прокурори), – не в достатньому обсязі. Головне призначення спеціаліста під час проведення СРД полягає в наданні дізнавачу консультацій та рекомендацій науково-технічного характеру: як краще підготуватися до проведення, які застосувати прийоми, методи й засоби для виявлення, збору та фіксації доказів.

Документи, що складають під час проведення:
протокол, додатки до протоколу.

8.5. Процесуальний порядок проведення освідування особи (ст. 241 КПК України)

Освідування особи проводять з метою виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення, особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу (ч. 1 ст. 241 КПК України).

Особливості процесуальної форми освідування особи:

1. За необхідності освідування особи проводять за участю судово-медичного експерта або лікаря.

2. Освідування особи, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, його здійснюють особи тієї самої статі, за винятком проведення його лікарем і за згодою особи, яка освідується.

*Клопотання про
проведення
освідування
особи (40)*

3. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім під час освідування особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу.

4. Особі пропонують добровільно пройти освідування, а в разі її відмови освідування проводять примусово.

5. Під час освідування особи недопустимими є дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я.

6. За необхідності здійснюють фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет.

Дізнавач, прокурор зобов'язаний запросити не менше ніж двох незацікавлених осіб (понятих), однієї статі з освідуваною особою. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису перебігу проведення відповідної СРД.

Документи, що складають під час проведення освідування особи: клопотання про проведення освідування особи, постанова прокурора, протокол, додатки до протоколу.

Особі, освідування якої проводили примусово, надають копію протоколу, у якому зазначають, що СРД проводили примусово.

8.6. Процесуальний порядок проведення слідчого експерименту (ст. 240 КПК України)

Слідчий експеримент – слідча (розшукова) дія, яку проводить дізнавач або прокурор у встановленому законом порядку шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань з метою перевірки й уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

Підстави проведення: результати проведення СРД, що потребують перевірки й уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Слідчий експеримент, що проводять у житлі чи іншому володінні особи, здійснюють лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням дізнавача, погодженого з прокурором, або прокурора.

Мета: перевірка й уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального

*Протокол
освідування
особи (41)*

правопорушення шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

Процесуальне джерело доказів:
показання особи, за участю якої проводять слідчий експеримент (ст. 95 КПК України); документи (ст. 99 КПК України).

Особливості процесуальної форми слідчого експерименту:

1) за необхідності слідчий експеримент можуть проводити за участю спеціаліста;

2) присутність не менше ніж двох понятих (ч. 7 ст. 223 КПК України), крім випадків застосування безперервного відеозапису;

3) під час проведення слідчого експерименту можуть проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани та схеми, виготовляти графічні зображення, відбитки та зліпки, які додають до протоколу;

4) до участі в слідчому експерименті можуть бути залучені підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник;

5) особи, у присутності яких здійснюють слідчий експеримент, мають право робити заяви та зауваження, що підлягають занесенню до протоколу;

6) проведення слідчого експерименту допускають за умови, що при цьому не створюється небезпеки для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода;

7) слідчий експеримент, що проводять у житлі чи іншому володінні особи, здійснюють лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням дізнавача, погодженого з прокурором, або прокурора, яке розглядають у порядку, передбаченому для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи (ст. 233–235 КПК України);

8) у протоколі слідчого експерименту докладно викладають умови й результати слідчого експерименту.

Документи, що складають під час проведення:
протокол, додатки до протоколу. Клопотання дізнавача, погодженого з прокурором, або прокурора, ухвала слідчого судді, – якщо слідчий експеримент проводять у житлі чи іншому володінні особи.

*Протокол
проведення
слідчого
експерименту
(39)*

8.7. Процесуальний порядок проведення експертизи (ст. 101, 102, 242–245 КПК України)

Судова експертиза – дослідження експертом на підставі спеціальних знань матеріальних об’єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що знаходиться в провадженні органів досудового розслідування чи суду (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»).

Підстави проведення: експертизу проводить експерт за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду.

Недопустимим є проведення експертизи для з’ясування питань права.

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ч. 1 ст. 101 КПК України).

Випадки обов’язкового проведення експертизи визначено в ст. 242 КПК України.

Особливості процесуальної форми призначення та проведення експертизи:

– наявність підстави для призначення експертизи;

– визначення виду експертизи, обрання експертної установи й експерта;

– підготовка матеріалів, які необхідні для проведення експертизи;

– визначення питань, які необхідно поставити перед експертом;

– складання процесуальних документів про призначення експертизи;

– попередження експерта про відповідальність.

Процесуальний порядок залучення експерта. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках відмови слідчого (дідзнавача) або прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта.

Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, зокрема за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.

*Клопотання
про призначення
експертизи (42)*

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, а саме обов'язкової.

Слід зазначити, що особливість здійснення дізнання полягає в можливості **отримання висновку спеціаліста до внесення відомостей до ЄРДР**.

Відповідно до ч. 2 ст. 71 КПК України, спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування та судом під час судового розгляду, **а також для надання висновків у випадках, передбачених п. 7 (надавати висновки з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків, зокрема у випадках, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК України)**. Це стосується й наділення спеціаліста відповідними правами п. 7 ч. 4 ст. 71 КПК України.

Також дізнавачу слід урахувувати, що, відповідно до ст. 300 КПК України, **дізнавач уповноважений отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта**.

Відповідно до ст. 298⁴ КПК України, у разі незгоди з результатами медичного освідчування або висновком спеціаліста особа протягом 48 год має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі **дізнавач або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи з дотриманням правил, передбачених КПК України**.

У разі якщо протягом встановленого строку особа не звернеться з клопотанням про проведення експертизи, відповідне клопотання може бути заявлено лише під час судового розгляду.

Висновок експерта (спеціаліста) – докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їх результатами висновки, обгрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Документи, що складають під час проведення експертизи: доручення (постанова) про отримання висновку спеціаліста, висновок спеціаліста, протокол ознайомлення з висновком спеціаліста, постанова про призначення експертизи, висновок експерта.

Отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України).

У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи їх відбирає сторона кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснює суд або за його дорученням залучений спеціаліст.

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлено на підставі положень про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 160–166 КПК України).

Відбирання біологічних зразків в особи здійснюють за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядають у порядку, передбаченому ст. 160–166 КПК України, має право дозволити слідчому, дізнавачу, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Основні процесуальні документи проведення СРД

Доручення – процесуальний документ слідчого (дізнавача) або прокурора, складений виключно в письмовій формі відповідно до ст. 41 КПК України, який зобов'язує оперативні підрозділи провести СРД та (або) негласні слідчі (розшукові) дії, визначені в дорученні.

Протокол – процесуальний документ, у якому фіксують перебіг і результати проведення процесуальної дії. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначають у протоколі.

Постанова – процесуальне рішення слідчого, дізнавача, прокурора, яку виносять у випадках, передбачених КПК України, а також коли слідчий, дізнавач, прокурор визнає це за необхідне. Постанова містить вступну, мотивувальну та резолютивну частини (ч. 5 ст. 110 КПК України).

Ухвала – рішення слідчого судді або суду, яке має відповідати вимогам, передбаченим ст. 369, 371–374 КПК України. Ухвала містить вступну, мотивувальну та резолютивну частини (ст. 372 КПК України).

Клопотання (сторона захисту, потерпілий) – звернення сторони захисту, потерпілого та його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої

здійснюють провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій до слідчого, дізнавача або прокурора. Клопотання розглядають у строк не більше ніж три дні з моменту подання (ст. 220 КПК України).

Клопотання (сторона обвинувачення) – це звернення слідчого, дізнавача (погоджується з прокурором) або прокурора до слідчого судді про надання дозволу на проведення визначених КПК України процесуальних дій або застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Клопотання розглядають у порядку та в строк, визначені окремо щодо конкретної процесуальної дії або заходу забезпечення кримінального провадження. В окремих випадках у КПК України встановлено процесуальну форму клопотання (наприклад, ч. 2 ст. 248 КПК України визначає процесуальну форму клопотання слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії).

Структура протоколу СРД (ч. 3 ст. 104 КПК України).

Вступна частина: місце, час проведення та назва процесуальної дії; особа, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); усі особи, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформація про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовують під час проведення процесуальної дії, умови та порядок їх використання.

Описова частина: послідовність дій; отримані внаслідок процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, зокрема виявлені та/або надані речі й документи.

Заключна частина: вилучені речі й документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Додатки до протоколу СРД (ст. 105 КПК України) – спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

9. Негласні слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків

Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України та п. 1.5 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі – Інструкція)¹, негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Вимоги, які законодавець висуває до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, суттєво обмежують їх застосування під час досудового розслідування нетяжких злочинів, зокрема кримінальних проступків.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України, негласні слідчі (розшукові) дії проводять у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст. 260–264 (у частині дій, що проводять на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269¹, 270–272, 274 КПК України, проводять виключно в кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

У п. 1.14 цієї Інструкції² визначено **негласні слідчі (розшукові) дії, які проводять незалежно від тяжкості злочину:**

– зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України), що полягає в одержанні інформації з електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, зокрема із застосуванням технічного обладнання (п. 1.14.1 Інструкції);

– установа місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), яке полягає в застосуванні

¹ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ ГПУ, МВСУ, СБУ, АДПСУ, МФУ, МЮУ від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

² Там само.

технічного обладнання для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, зокрема мобільного терміналу, систем зв'язку й інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передають, якщо внаслідок його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження (п. 1.14.2 Інструкції).

Тому **вимоги ст. 300 КПК України**, у якій визначено, що для досудового розслідування кримінальних проступків **дозволено** виконувати негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені **ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України**, цілком відповідають положенням ст. 246 КПК України й Інструкції.

Отже, під час досудового розслідування кримінальних проступків **дозволено проводити:**

– зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, у разі коли доступ до них не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту. Тоді це **не потребує дозволу слідчого судді** (ч. 2 ст. 246 КПК України);

– установа місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України). Цю негласну слідчу (розшукову) дію **проводять на підставі ухвали слідчого судді**.

Порядок, тактику й методику проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодію уповноважених оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого (дознавача) або прокурора на їх проведення, з особами (підрозділами), що залучаються до проведення таких дій, урегульовано окремим нормативно-правовим актом органів, у складі яких перебувають уповноважені оперативні підрозділи (п. 1.16 Інструкції).

Відповідно до ч. 3 ст. 246 КПК України, рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий (дознавач) або прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого (дознавача), погодженого з прокурором. Слідчий (дознавач) зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до ст. 252 КПК України, фіксація перебігу й результатів негласних слідчих (розшукових) дій має відповідати

загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складають **протокол**, до якого в разі необхідності долучають додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки, можуть зазначати із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством.

Також проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть фіксувати за допомогою технічних та інших засобів (ч. 2 ст. 252 КПК України).

Відповідно до ч. 3 ст. 252 КПК України, протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж за 24 год з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передають прокурору. Прокурор має вжити заходів щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати в кримінальному провадженні.

У п. 4.3 Інструкції цю вимогу викладено інакше, а саме уточнено вимоги законодавця: *«Кожний протокол про результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії з додатками не пізніше ніж за 24 год після його складання передають прокурору, який здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва».*

Відповідно до п. 2.1 Інструкції, рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий (дознавач) або прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам ст. 246, 251 КПК України, якщо цю дію проводять без дозволу слідчого судді, або в невідкладних випадках, передбачених ст. 250 КПК України.

Клопотання слідчого (дознавача) або прокурора слідчому судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії має відповідати вимогам, зазначеним у ст. 248 КПК України, і матеріалам кримінального провадження, які надають лише на вимогу слідчого судді для підтвердження необхідності проведення негласної слідчої (розшукової) дії (п. 2.2 Інструкції). У клопотанні слідчого (дознавача) або прокурора, ухвалі слідчого судді не зазначають уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати негласну слідчу (розшукову) дію.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем (ч. 2 ст. 264 КПК України). Відповідно до ч. 1 ст. 264 КПК України, зняття інформації з електронних інформаційних систем – це пошук, виявлення та фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частин, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування.

*Відповідно до ч. 2 ст. 264 КПК України, **не потребує дозволу слідчого судді** здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.*

Дізнавач проводить зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, **доступ до яких не обмежується її власником**, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту **без ухвали слідчого судді**, оформлюючи процесуальні дії протоколом про результати зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин.

Проведення цієї негласної слідчої дії без дозволу слідчого судді допускають у тому випадку, коли потрібно:

– отримати інформацію, розміщену особою в соціальних мережах, тематичних форумах;

– установити ідентифікаційні ознаки електронної інформаційної системи за допомогою спеціальних програмних утиліт. Перший їх вид – це утиліти, що надають інформацію про комп'ютери-хости й мережі. Така інформація є необхідною для адресації в мережі, тому є доступною. Другий вид – це утиліти для збору інформації про окремих користувачів, наприклад, реальне ім'я користувача, останній час і дата входження до системи; специфічний вид активності користувача, який увійшов до системи, а інколи навіть поштова адреса й телефон користувача. Однак така інформація може бути несправжньою. Крім того, заборонено використовувати специфічні утиліти, які обходять обмеження, встановлені для користувачів системи. Це, наприклад, різноманітні програми «сніфери», які можна використовувати для перехоплення імен і паролів користувачів;

*Протокол
про результати
зняття інформації
з електронних
інформаційних
систем або їх
частин (44)*

– поспілкуватися з особою за допомогою технології IRC (Internet Relay Chat) або ICQ;

– ознайомитися з інформацією на робочому комп'ютері працівника за умови, що користувач не використовує системи логічного захисту інформації (паролі, криптографічні або інші програми захисту інформації)¹.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України).

Відповідно до ст. 268 КПК України, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, зокрема мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо внаслідок його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводять на підставі *ухвали слідчого судді*, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248–250 КПК України. Відповідно до ч. 3 ст. 268 КПК України, в ухвалі слідчого судді про дозвіл на встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу в цьому випадку додатково мають бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дають змогу унікально ідентифікувати абонента спостереження, транспортну телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання.

У разі необхідності проведення установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу дізнавач, за погодженням із прокурором, готує відповідне клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до п. 2.4 Інструкції, розгляд і погодження прокурором клопотання слідчого (дізнавача) про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії

*Клопотання
про дозвіл
на проведення
негласної слідчої
(розшукової)
дії (43)*

¹ Луцик В. В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/37519/%CB>.

здійснюють невідкладно з моменту надходження. Прокурор вивчає матеріали кримінального провадження, які є підставою для прийняття рішення про погодження клопотання. Відмову в погодженні клопотання приймають у формі постанови, що не виключає повторного звернення слідчого (дізнавача) після отримання додаткових доказів або усунення недоліків, зазначених прокурором у рішенні.

У постанові про прийняття рішення щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії та в клопотанні до слідчого судді про дозвіл на проведення такої слідчої дії вказують строк її проведення. Строк визначають залежно від виду конкретної дії, необхідності отримання відомостей одноразово чи протягом певного часу, у межах, визначених ст. 246, 249 КПК України. Строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений у встановленому порядку особами, визначеними в ст. 246, 249 КПК України (п. 2.6, 2.7 Інструкції).

Відповідно до п. 3.1 Інструкції, слідчий (дізнавач) може проводити негласні слідчі (розшукові) дії самостійно, спільно з уповноваженими оперативними підрозділами, залучати до їх проведення інших осіб, а також доручати їх проведення уповноваженим оперативним підрозділам (п. 6 ст. 246 КПК України).

Відповідно до п. 3.3 Інструкції, слідчий (дізнавач) або прокурор надсилає доручення керівнику органу, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення та в складі якого знаходяться орган розслідування та/або оперативні підрозділи, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246 КПК України).

Доручення (31)

У разі якщо матеріали оперативно-розшукової діяльності було використано як приводи та підстави для початку досудового розслідування, доручення на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, здебільшого надають оперативному підрозділу, який виявив злочин, однак ураховують його повноваження (п. 3.3.2 Інструкції).

До доручення *додають ухвалу слідчого судді* про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (п. 3.4 Інструкції).

Доручення складають у двох примірниках на офіційному бланку органу досудового розслідування чи прокуратури відповідного рівня. Доручення має бути мотивованим, містити

інформацію, що необхідна для його виконання, чітко поставлене завдання, яке підлягає вирішенню, строки його виконання, визначати конкретного прокурора, якому слід направляти матеріали в порядку, передбаченому ст. 252 КПК України. Оперативний підрозділ не має права передоручати виконання доручення іншим оперативним підрозділам.

У дорученні також можуть визначати порядок взаємодії між слідчим (дознавачем), прокурором й уповноваженим оперативним підрозділом, а також терміни складання протоколів про перебіг і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії або її проміжного етапу.

Прокурор має право заборонити проведення ще не розпочатої негласної слідчої (розшукової) дії, оформивши своє рішення вмотивованою постановою (ст. 110, 246, 249 КПК України).

За результатами виконання доручення оперативний співробітник (працівник) складає **рапорт** із зазначенням результатів виконаного доручення, залучених сил і засобів, а також їх результатів.

Начальник уповноваженого оперативного підрозділу приймає рішення шляхом накладення резолюції на рапорті стосовно можливості направлення протоколу й додатків до нього прокурору чи вжиття заходів до належного виконання доручення. *Протокол і додатки до нього не пізніше ніж за 24 год після складання надають прокурору, зазначеному в дорученні.* Матеріали, що можуть розшифрувати конфіденційних осіб отримання інформації, не надають.

Протокол про перебіг і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складає слідчий (дознавач), якщо її проводять за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноважений працівник оперативного підрозділу. Документ має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження (п. 4.1 Інструкції).

Фіксацію результатів негласної слідчої (розшукової) дії здійснюють так, щоб завжди була можливість експертним шляхом установити достовірність цих результатів (п. 4.8 Інструкції).

Постанова слідчого (дознавача), прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, клопотання про

*Повідомлення
про проведення
негласних слідчих
(розшукових)
дій (45)*

дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії та додатки до нього, протокол про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості про факт і методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а також відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводять або планують проведення такої дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам і безпеці, **підлягають засекречуванню** (п. 5.1 Інструкції).

Також, відповідно до ст. 253 КПК України та п. 7.1 Інструкції, особи, конституційні права яких було тимчасово обмежено під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути **письмово повідомлені** прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження.

У повідомленні зазначають вид негласної слідчої (розшукової) дії, а також подальше використання отриманих матеріалів у кримінальному провадженні або їх знищення. Конкретний час повідомлення визначають з огляду на наявність загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії має бути здійснено протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше за звернення до суду з обвинувальним актом.

10. Повідомлення про підозру

Повідомлення про підозру – одне з важливих процесуальних рішень, що приймає прокурор, слідчий за погодженням із прокурором, дізнавач за погодженням із прокурором до закінчення розслідування в кримінальному провадженні. У цьому процесуальному рішенні на підставі доказів, зібраних під час проведення досудового розслідування, конкретна особа набуває статусу підозрюваного.

Письмове повідомлення про підозру в учиненні кримінального проступку складає дізнавач за погодженням із прокурором у випадках і порядку, передбачених КПК України.

*Повідомлення
про
підозру (47)*

Відповідно до ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру обов'язково здійснюють у випадках:

1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;

2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів;

3) наявності достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення.

Після повідомлення особі про підозру підозрюваному невідкладно повідомляються права, передбачені ст. 42 КПК України, а саме:

1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють;

2) бути чітко та своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, а також отримати їх роз'яснення;

3) на першу вимогу мати захисника й побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника в проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, зокрема у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;

4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього чи в будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

5) давати пояснення, показання з приводу підозри чи в будь-який момент відмовитися їх давати;

6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;

7) у разі затримання – негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання та місце свого перебування;

8) збирати й подавати докази;

9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносять до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби під час проведення процесуальних дій, у яких він бере участь;

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України;

15) одержувати копії процесуальних документів і письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність дізнавача, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, у порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилася;

18) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, і в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Підозрюваному, обвинуваченому вручають пам'ятку про його процесуальні права й обов'язки одночасно з їх повідомленням особою, яка здійснює таке повідомлення.

Після повідомлення про права на прохання підозрюваного йому має бути детально роз'яснено кожне із зазначених прав.

Повідомлення про підозру має містити такі відомості:

1) прізвище та посаду особи, яка здійснює повідомлення;

2) анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату й місце народження, місце проживання, громадянство), якій повідомляють про підозру;

3) найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюють повідомлення;

4) зміст підозри;

5) правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюють особу, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюють особу, зокрема

*Пам'ятка
про процесуальні
права
й обов'язки
підозрюваного
(46)*

зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру;

7) права підозрюваного;

8) підпис особи, яка здійснила повідомлення.

Письмове повідомлення про підозру вручають у день його складення, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручають не пізніше ніж за 24 год з моменту її затримання.

У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після 24 год з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

*Повідомлення
про надання
доступу до
результатів
медичного
освідування
та висновку
спеціаліста (48)*

Дату й час повідомлення про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюють особу, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносять до ЄРДР.

Одночасно із врученням повідомлення про підозру **особу інформують про результати медичного освідування та висновок спеціаліста за їх наявності.**

У разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом 48 год має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи з дотриманням правил, передбачених КПК України.

У разі якщо протягом встановленого строку особа не звернеться з клопотанням про проведення експертизи, відповідне клопотання може бути заявлено лише під час судового розгляду.

У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри дізнавач зобов'язаний скласти нове повідомлення про підозру та вручити його в порядку, передбаченому КПК України. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про

*Протокол
ознайомлення
з результатами
медичного
освідування/
висновку
спеціаліста (49)*

нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.

Зміна – це поправка, що змінює що-небудь попереднє. Зміна повідомлення про підозру в широкому значенні цього поняття полягає в:

- 1) непідтвердженні частини повідомлення про підозру;
- 2) доповненні повідомлення про підозру;
- 3) зміні повідомлення про підозру.

Після вручення особі письмового повідомлення про підозру під час подальшого досудового розслідування можуть бути отримані фактичні дані, що вказуватимуть на вчинення нею інших кримінальних правопорушень. Крім того, отримані докази можуть засвідчувати необхідність зміни первинної підозри за фактичними обставинами або виключення з неї окремих кримінальних правопорушень, епізодів, кваліфікуючих ознак тощо, що не були підтвержені. Зазначені обставини слід розглядати як підстави для зміни повідомлення про підозру.

11. Особливості закінчення дізнання

11.1. Загальні положення закінчення дізнання

Оскільки відповідно до ч. 2 ст. 298 КПК України досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюють згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з огляду на положення глави 25 КПК України, то на етап закінчення дізнання **поширюються всі загальні правила закінчення досудового розслідування**, встановлені главою 24 КПК України. Норми глави 25 КПК України є спеціальними відносно норм глави 24 КПК України, оскільки вони встановлюють винятки із загальних правил, закріплюють окремі умови, які не підлягають застосуванню у сфері родових суспільних відносин (тобто відносин, пов'язаних із закінченням досудового розслідування в загальному порядку).

Закінчення дізнання – **комплекс процесуальних дій і рішень**, що здійснюють у визначені КПК України строки, встановленій послідовності й порядку, які у своїй сукупності забезпечують можливість здійснення подальшого кримінального провадження або його припинення відповідно до завдань кримінального провадження загалом (ст. 2 КПК України) і безпосередніх завдань стадії досудового розслідування зокрема.

Заключний етап дізнання має доволі важливе значення не лише для стадії досудового розслідування, а й для кримінального провадження загалом, оскільки саме на цьому етапі дізнавач, прокурор узагальнюють матеріали проведеного досудового розслідування у формі дізнання, здійснюють остаточну оцінку доказів, прокурор приймає рішення про форму закінчення дізнання.

У теорії кримінального процесу момент закінчення досудового розслідування завжди пов'язують з виконанням вимог закону щодо встановлення обставин, які підлягають доказуванню (предмета доказування) у кримінальному провадженні. Перевіривши всі можливі версії, усебічно, повно й неупереджено дослідивши всі обставини кримінального правопорушення, керуючись законом, оцінюючи кожний доказ з позицій належності, допустимості й достовірності, у їх сукупності, і визнавши їх достатніми та взаємопов'язаними, уповноважена посадова особа може дійти висновку про можливість прийняття одного з передбачених законом кінцевих рішень за результатами досудового розслідування в кримінальному провадженні.

Закінчення дізнання здійснюють за наявності відповідних підстав та умов.

Фактичною підставою закінчення дізнання є достатність доказів для здійснення тих процесуальних дій та ухвалення процесуальних рішень (складання відповідних процесуальних документів), якими закінчується досудове розслідування у формі дізнання.

Юридичною підставою закінчення дізнання є передбачене кримінальним процесуальним законом повноваження дізнавача, прокурора здійснювати процесуальні дії, ухвалювати процесуальні рішення (складати відповідні процесуальні документи), якими закінчується дізнання за наявності до того фактичних підстав й умов у конкретному кримінальному провадженні.

Умовами закінчення дізнання є проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, від виконання яких залежить можливість з'ясування всіх фактичних обставин кримінального правопорушення (кримінального проступку, злочину, суспільно небезпечного діяння), зокрема встановлення тих обставин, які є фактичними підставами закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України), звільнення від кримінальної відповідальності (розділ 9 КК України, ст. 285

КПК України), складання обвинувального акту (ст. 291 КПК України), клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру (ст. 97 КК України, ч. 1 ст. 292 КПК України), клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 92–94 КК України, ч. 2 ст. 292 КПК України), направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України).

У разі встановлення наявності підстав та умов закінчення досудового розслідування у формі дізнання має бути виконано відповідну процесуальну процедуру закінчення досудового розслідування.

Процесуальна процедура закінчення дізнання передбачає визначені КПК України порядок, послідовність і строки виконання певних процесуальних дій та ухвалення процесуальних рішень, складання відповідних процесуальних актів-документів, які, своєю чергою, мають відповідати установленим законом формі та змісту.

Формами закінчення дізнання є:

1) закриття кримінального провадження (п. 1 ч. 2 ст. 301, ст. 284 КПК України);

2) звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 2 ст. 301, ст. 291 КПК України);

3) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 2 ст. 292 КПК України);

4) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 1 ст. 292 КПК України);

5) звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 301, § 2 глави 24 КПК України);

б) направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (абз. 4 ч. 4 ст. 218, п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України).

Безпосередніми **суб'єктами закінчення дізнання** є дізнавач і прокурор. Саме ці посадові особи мають повноваження на виконання певних процесуальних дій та ухвалення процесуальних рішень, складання відповідних процесуальних актів-документів.

Зокрема, **дізнавач:**

– встановлює наявність підстав та умов для закінчення дізнання в одній з передбачених законом форм;

– за наявності відповідних підстав та умов ухвалює рішення про закриття кримінального провадження;

– встановивши під час здійснення дізнання, що особа вчинила злочин, за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з урахуванням підслідності;

– у разі закінчення дізнання у формі складання обвинувального акта – роз’яснює підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, зміст встановлених досудовим розслідуванням обставин, а також наслідки надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку;

– у разі закінчення дізнання у формі складання обвинувального акта – переконується в добровільності згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні;

– систематизує та оформлює матеріали дізнання;

– направляє прокурору матеріали дізнання;

– письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого та інших зацікавлених учасників про подання прокурору матеріалів дізнання;

прокурор:

– за матеріалами дізнання, одержаними від дізнавача, перевіряє наявність підстав та умов для закінчення дізнання в одній з передбачених законом форм;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про закриття кримінального провадження;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про звільнення затриманої особи;

– скасовує постанову дізнавача про закриття кримінального провадження в разі її незаконності та необґрунтованості;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про повернення дізнавачу кримінального провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про звернення до суду з обвинувальним актом;

– у разі закінчення дізнання у формі складання обвинувального акта – роз’яснює підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, зміст встановлених досудовим розслідуванням

обставин, а також наслідки надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку;

– у разі закінчення дізнання у формі складання обвинувального акта – переконується в добровільності згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні;

– за наявності відповідних підстав та умов формулює в обвинувальному акті клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності;

– за наявності відповідних підстав та умов приймає рішення про направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства;

– забезпечує надання підозрюваному або його захиснику, потерпілому чи його представнику матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб;

– складає протокол про відмову в отриманні копій матеріалів дізнання чи їх неотримання;

– систематизує та оформлює матеріали дізнання;

– направляє матеріали дізнання до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності.

Поряд з дізнавачем і прокурором, владні повноваження на ухвалення процесуальних рішень на етапі закінчення досудового розслідування, зокрема й у формі дізнання, має **слідчий суддя**.

Так, слідчий суддя розглядає та вирішує скарги на рішення, дії чи бездіяльність посадових осіб під час досудового розслідування, зокрема й на рішення про закриття

кримінального провадження (п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК України), а також на відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України (п. 11 ч. 1 ст. 303 КПК України).

Участь у завершальному етапі дізнання беруть й *інші учасники кримінального провадження*, зокрема підозрюваний, його захисник, законний представник, потерпілий, його представник, законний представник та ін.

Таким, що відповідатиме як загальним засадам верховенства права та законності, так і загальнотеоретичним положенням щодо конкуренції загальних та спеціальних норм (за якої пріоритет надають спеціальним нормам), буде такий порядок складання за результатами дізнання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, за якого відповідні процесуальні рішення ухвалюватиме прокурор.

Система процесуальних дій і рішень, що утворюють процесуальну процедуру закінчення дізнання, охоплює:

- встановлення наявності підстав та умов для закінчення дізнання в одній із передбачених законом форм;

- роз'яснення у випадках, передбачених КПК України (залежно від форми закінчення дізнання), визначеним учасникам кримінального провадження (підозрюваному, потерпілому та іншим) змісту встановлених досудовим розслідуванням обставин, права на звільнення від кримінальної відповідальності, правових наслідків надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку тощо;

- встановлення у випадках, передбачених КПК України, добровільності згоди визначених учасників кримінального провадження на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні;

- систематизацію та оформлення матеріалів дізнання дізнавачем;

- за наявності відповідних підстав та умов прийняття дізнавачем рішення про закриття кримінального провадження;

- направлення прокуророві матеріалів дізнання (за винятком випадків прийняття дізнавачем рішення про закриття кримінального провадження);

- письмове повідомлення підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого та інших зацікавлених учасників про подання прокуророві матеріалів дізнання;

– одержання прокурором матеріалів дізнання, перевірка ним наявності підстав та умов для закінчення дізнання в одній з передбачених законом форм;

– за наявності відповідних підстав та умов прийняття прокурором рішення про звільнення затриманої особи;

– за наявності відповідних підстав та умов прийняття прокурором рішення про: (1) закриття кримінального провадження; (2) повернення дізнавачу кримінального провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця; (3) звернення до суду з обвинувальним актом; (4) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру; (5) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру; (6) звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності; (7) направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства;

– надання підозрюваному або його захиснику, потерпілому чи його представнику матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб;

– складання протоколу про відмову в отриманні копій матеріалів дізнання чи їх неотримання;

– систематизація та оформлення матеріалів дізнання;

– направлення прокурором матеріалів дізнання до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності.

Розглянемо окремі процесуальні акти дізнавача на етапі закінчення дізнання.

Встановлення наявності підстав та умов для закінчення дізнання в одній з передбачених законом форм, виконання необхідних процесуальних дій.

Системний аналіз положень ст. 301 КПК України засвідчує, що формами закінчення дізнання є:

1) закриття кримінального провадження (п. 1 ч. 2 ст. 301, ст. 284 КПК України);

2) звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 2 ст. 301, ст. 291 КПК України);

3) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 2 ст. 292 КПК України);

4) звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 1 ст. 292 КПК України);

5) звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 301, § 2 глави 24 КПК України);

б) направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України).

Закінченню дізнання в кожній із зазначених форм має передувати встановлення наявності відповідних підстав та умов.

11.2. Закриття кримінального провадження (п. 1 ч. 2 ст. 301, ст. 284 КПК України)

Підстави й умови **закриття кримінального провадження** визначено в ст. 284 КПК України. Підстави для закриття кримінального провадження за результатами проведеного досудового розслідування у формі дізнання визначено в ч. 1, а також в абз. 1 ч. 3 ст. 284 КПК України.

Повноваженням дізнавача щодо прийняття процесуального рішення про закриття кримінального провадження безпосередньо передбачено в п. 7 ч. 2 ст. 40¹ КПК України.

Будучи наділений відповідно до ч. 1 ст. 40¹ КПК України повноваженнями слідчого, дізнавач уповноважений приймати постанову про закриття кримінального провадження відповідно до абз. 2 ч. 4 ст. 284 КПК України з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9, 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, за умови, **якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомляли про підозру.**

Отже, дізнавач уповноважений скласти постанову про закриття кримінального провадження в разі, якщо:

– встановлено відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України);

– встановлено відсутність у діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України);

– набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, учинене особою (п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України);

– стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст. 212 КК України, досягнуто податкового компромісу відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК України)¹;

– існує нескасована постанова слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідували з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України).

У разі якщо в зазначених вище випадках під час здійснення дізнання в кримінальному провадженні особі було повідомлено про підозру, рішення про закриття кримінального провадження приймає прокурор (абз. 3 ч. 4 ст. 284 КПК України), а тому дізнавач у цих випадках має направити всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру прокурору.

Встановлений КПК України перелік підстав для закриття кримінального провадження є вичерпним.

Відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України). Ця підстава закриття кримінального провадження ґрунтується на положенні про те, що будь-яке кримінальне правопорушення – це завжди подія, але не будь-яка подія є кримінальним правопорушенням.

Згідно зі ст. 11 КК України, кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом кримінального правопорушення (ч. 1).

Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально й містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, проте через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла й не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (ч. 2).

Слід акцентувати увагу на тому, що поняття «подія кримінального правопорушення», використане в п. 1 ч. 1 ст. 91 та в п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України, вжито в різних значеннях.

Так, у п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України (обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні) ідеться

¹ Ця підстава закриття кримінального провадження не належить до компетенції слідчих і дізнавачів Національної поліції.

про подію кримінального правопорушення як про категорію процесуального права. Відсутність будь-якої її складової (часу, місця чи способу вчинення) неминуче призведе до закриття кримінального провадження, проте не за п. 1, а за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, оскільки в такому випадку не буде факультативних ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Натомість у п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України про подію кримінального правопорушення йдеться як про категорію матеріального права. Закриття кримінального провадження за цією підставою передбачає встановлення того, що зазначеної події взагалі не було, або того, що подія була, однак вона не може бути кваліфікована як кримінальне правопорушення, оскільки в такому випадку встановлюють відсутність суспільної небезпечності діяння, його протиправності (передбаченої КК України), винності, караності¹.

Таким чином, за цією підставою кримінальне провадження закривають у випадках, коли:

– *подія, про яку було заявлено як про кримінальне правопорушення, узагалі не знайшла свого підтвердження* (тобто під час розслідування було встановлено, що подія як така не відбулася);

– *подія, про яку було заявлено як про кримінальне правопорушення, не містить ознак кримінального правопорушення* (тобто під час розслідування було встановлено, що подія як така відбулася, однак вона не містить ознак кримінального правопорушення, тобто не є суспільно небезпечною, протиправною, відбулася або внаслідок дій потерпілого, або взагалі не є результатом діяння особи).

Слід зауважити, що в теорії кримінально-правової науки та науки кримінального процесу, як і в правозастосовній практиці, наявні різні погляди на використання процесуально-правової підстави для закриття кримінального провадження в разі встановлення малозначності діяння.

З огляду на те, що в ст. 284 КПК України немає окремо сформульованої підстави для закриття кримінального провадження – малозначності діяння, деякі учені, як і окремі

¹ Галаган В. І., Саліхова І. Ю. Встановлення події кримінального правопорушення як обставина, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні: монографія. Київ: УкрДГПІ, 2017. С. 47–48.

суб'єкти правозастосування, вважають, що в такому випадку в постанові про закриття кримінального провадження достатньо посилання на матеріально-правову підставу цього рішення – ч. 2 ст. 11 КК України¹.

Поширеним є підхід до використання в разі закриття кримінального провадження у зв'язку з малозначністю діяння такої процесуально-правової підстави, як відсутність складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України). Вважаючи цю підставу закриття кримінального провадження «універсальною», деякі вчені зазначають, що, керуючись нею, кримінальне провадження закривають як за чітко передбачених у КК України умов, так і в разі встановлення інших «життєвих випадків», які чітко не передбачені в КК України².

На наш погляд, правильним є підхід, за якого в разі встановлення малозначності діяння кримінальне провадження підлягає закриттю з використанням як матеріально-правової норми, розміщеної в ч. 2 ст. 11 КК України, так і процесуально-правової, розміщеної в п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України. Вважаємо, що в разі малозначності діяння в процесуально-правовому контексті йдеться саме про відсутність ознак події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України), а не про відсутність ознак конкретного складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Під час вирішення питання про малозначність діяння йдеться про оцінку ступеня однієї з ознак діяння як кримінального правопорушення – суспільної небезпечності, а не одного з елементів складу кримінального правопорушення. У разі встановлення малозначності діяння ступінь суспільної небезпечності є настільки мінімальним, що законодавець, незважаючи на формальну наявність у діянні усіх елементів певного складу кримінального правопорушення, передбаченого КК України, відмовляється від його кримінальної протиправності та караності.

¹ Маломуж С. І. Поняття малозначного діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 21. (Серія «Право»).

² Гаркуша А. Г., Литвинов В. В., Федченко В. М. Закриття кримінального провадження слідчими Національної поліції: метод. рек. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 13.

За іншого підходу (закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) виникає змістовна суперечність – у рішенні спочатку констатують формальну наявність у діянні особи усіх елементів конкретного складу кримінального правопорушення (з вказівкою на конкретну частину, статтю КК України), а потім формулюють рішення про відсутність у діянні складу кримінального правопорушення.

Закриваючи кримінальне провадження у зв'язку з малозначністю діяння, слід зважати на те, що таке діяння, не будучи кримінальним правопорушенням, може бути іншим видом правопорушення (адміністративним, дисциплінарним тощо)¹, у зв'язку з чим слід вирішувати питання про направлення матеріалів за належністю для вжиття заходів відповідного реагування.

Крім того, під час вирішення питання про визнання діяння малозначним слід зважати на відмінність малозначності діяння від суміжних правових понять, зокрема звільнення від кримінальної відповідальності (розділ IX КК України); обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння (розділ VIII КК України); незакінченого кримінального правопорушення (ст. 13–17 КК України).

Відсутність у діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України). Ця підстава закриття кримінального провадження ґрунтується на положенні про те, що діяння, унаслідок якого виник кримінально-правовий конфлікт, є подією кримінального правопорушення, учиненою певною особою (особами). Якщо кримінальне правопорушення – це завжди діяння (дія або бездіяльність) певної особи (осіб), то в діянні не будь-якої особи (осіб) наявний певний склад кримінального правопорушення.

За цією підставою кримінальне провадження закривають у випадках, коли:

– встановлено, що подія, з приводу якої проводять дізнання, сталася, була результатом діяння певної особи, проте в ньому немає жодного з елементів конкретного складу кримінального правопорушення (кримінального проступку): об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона;

¹ Маломуж С. І. Малозначність діяння в кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2017. С. 8.

– встановлено непричетність особи до вчинення кримінального правопорушення (кримінального проступку), що виявляється, коли: 1) доведено, що це кримінальне правопорушення вчинене іншою особою, і цю особу встановлено; 2) доведено, що це кримінальне правопорушення вчинене іншою особою, однак цю особу не встановлено¹.

Також за цією підставою кримінальне провадження закривають у випадках, коли:

– особа вчинила готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке, покарання, що не тягне за собою кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 14 КК України, готуванням до кримінального правопорушення є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення.

КК України встановлює караність умисного створення умов для вчинення конкретного кримінального правопорушення, а не для кримінально протиправної діяльності загалом.

Держава відмовляється від караності готування до кримінального проступку. Декриміналізація готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке, покарання, що ґрунтується на положенні про відсутність суспільної небезпеки такої поведінки, є кроком на шляху послаблення репресивності кримінального закону, утіленням принципу гуманізму.

Готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке, покарання, не будучи кримінально протиправним, не містить складу кримінального правопорушення, і саме цю обставину слід зазначати в постанові про закриття кримінального провадження.

¹ Горб Ю. В. Підстави закриття кримінального провадження. Новели в ст. 284 Кримінально-процесуального кодексу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 187.

Обов'язковою ознакою готування до кримінального правопорушення є те, що ця стадія наявна тільки в разі припинення дій особи з причин, що не залежали від її волі. У разі припинення таких дій за власною волею суб'єкта наявна добровільна відмова за незакінченого кримінального правопорушення (ст. 17 КК України);

– особа добровільно відмовилася від доведення кримінального правопорушення до кінця, а фактично вчинене нею діяння не містить складу іншого кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 17 КК України).

Це кримінально-правове положення є стимулюванням соціально схвальної, позитивної поведінки особи у формі відмови від учинення кримінального правопорушення, що здійснюють шляхом обіцянки держави не притягувати її до кримінальної відповідальності за почате кримінальне правопорушення в разі остаточного припинення нею з власної волі доведення цього правопорушення до кінця¹.

Рішення про закриття кримінального провадження за цією підставою буде законним й обґрунтованим лише в разі встановлення:

– факту остаточного припинення особою готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення (означає реальну й безповоротну відмову особи від учинення задуманого нею кримінального правопорушення та відсутність наміру його продовжити. Не є добровільною відмовою перерва (добровільна чи вимушена) у вчиненні кримінального правопорушення, а також учинення закінченого замаху на кримінальне правопорушення);

– того, що відмова від кримінального правопорушення здійснена з волі самої особи (особа свідомо, з власної волі, за власним бажанням припиняє кримінально протиправне посягання, не доводить його до кінця. Ініціатива добровільної відмови (прохання, умовляння або навіть погрози) може належати й іншим особам (наприклад, родичам або потерпілому), однак рішення про припинення кримінально протиправної діяльності приймає самостійно особа, яка добровільно відмовляється від доведення кримінального правопорушення до кінця. Це може виражатися у формі або бездіяльності такої особи, зокрема утримання від подальших дій, які безпосередньо

¹ Крецул В. І. Добровільна відмова від злочину. *Новітні кримінально-правові дослідження* : зб. наук. пр. 2015. С. 35.

спрямовані на вчинення кримінального правопорушення, або відвернення настання шкідливих наслідків);

– наявності в особи усвідомлення можливості довести кримінальне правопорушення до кінця (особа вважає, що немає причин (обставин), які вона не здатна перебороти (подолати) для закінчення початого нею кримінального правопорушення, і їй удасться за цих конкретних умов успішно його завершити. Оскільки усвідомлення особи є суб'єктивним критерієм, для встановлення добровільної відмови не має значення, чи існувала насправді така можливість);

– того, що фактично вчинене нею діяння не містить складу іншого кримінального правопорушення;

– у діях особи встановлено обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (розділ VIII КК України): необхідна оборона (ст. 36 КК України), уявна оборона (ст. 37 КК України), затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення (ст. 38 КК України), крайня необхідність (ст. 39 КК України), фізичний або психічний примус (ст. 40 КК України), виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК України), діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК України), виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК України).

Встановлення в діянні особи наявності обставини, що виключає кримінальну відповідальність, є гарантією дотримання в державі законності та прав особи, а також забезпечує захист людини від необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, здійснені під час реалізації особою конституційного права на самозахист.

Право на самозахист як природне право людини визнано та закріплено в Конституції України, а також кримінальним та іншими галузями законодавства. Право на самозахист є поняттям, якому іманентно властиве право людини на захист від протиправних посягань власними силами не лише свого життя чи життя інших людей, здоров'я, прав і свобод, а й інтересів суспільства чи держави. Структура права самозахисту має такі кримінально-правові елементи, як право на: необхідну оборону; затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності, під впливом фізичного чи психічного примусу; відмову від виконання

кримінально протиправних наказів (розпоряджень), учинення ризикованого діяння¹.

Застосування кожної із цих обставин має певні особливості, які суттєво впливають на законність прийняття зазначеного процесуального рішення. Якщо під час досудового розслідування не буде встановлено всіх обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння, рішення про закриття кримінального провадження не може бути прийнято.

Під час вирішення питання про наявність чи відсутність стану необхідної оборони, перевищення її меж у кожному випадку, з огляду на конкретні фактичні обставини, слід здійснити порівняльний аналіз та оцінити наявність чи відсутність акту суспільно небезпечного посягання й акту захисту, встановити їх співвідношення, відповідність чи невідповідність захисту небезпечності посягання. До критеріїв визначення правомірності необхідної оборони належать: наявність суспільно небезпечного посягання, його дійсність та об'єктивна реальність, межі захисних дій, які не перевищували б меж необхідності, а шкода особі, яка здійснює посягання, не перевищувала б ту, яка для цього необхідна.

Отже, стан необхідної оборони наявний лише протягом суспільно небезпечного посягання, яке має початковий і кінцевий моменти, а також лише за умови необхідності негайного відвернення або припинення такого посягання. Необхідність негайного відвернення або припинення суспільно небезпечного посягання виникає там і тоді, де й коли зволікання з боку того, хто обороняється, в заподіянні шкоди зловмиснику загрожує негайною та невідвратною шкодою для охоронюваних інтересів.

Водночас, згідно з ч. 5 ст. 36 КК України, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає, не є перевищенням меж необхідної оборони та не має наслідком кримінальну відповідальність за застосування зброї чи будь-яких інших засобів або предметів для захисту від нападу озброєної особи чи нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення в житло чи інше приміщення².

¹ Кваша О. О. Обставини, що виключають злочинність діяння, у контексті конституційного права людини на самозахист. *Часопис Київського університету права*. 2015. Вип. 2. С. 286.

² Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 20 листопада 2018 р.

Крім того, застосування обставин, передбачених розділом VIII КК України, вважатимуть законним лише в тому випадку, коли буде проведено всі можливі процесуальні дії, за яких буде достовірно встановлено відсутність умов, за яких обставини розділу VIII КК України не може бути застосовано (кожна стаття розділу VIII КК України, поряд з обставиною, що виключає злочинність діяння, передбачає й умови, коли застосування цієї обставини неможливе).

Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 36 КК України, необхідна оборона як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння, наявна за відсутності перевищення її меж (умисного заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання чи обстановці захисту);

– особа не має ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення:

відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України, спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

У нормах КК України передбачено суспільно небезпечні діяння, які вважають кримінально протиправними лише тоді, коли вони вчинені особою, яка має ознаки спеціального суб'єкта. Можливість притягнення до кримінальної відповідальності за певні кримінальні правопорушення лише фізичної особи, наділеної, крім обов'язкових («фізичність», осудність, настання певного віку), ще й додатковими ознаками, здебільшого чітко визначено в диспозиції відповідної норми або логічно витікає з її змісту.

Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення має певні риси (вміння, навички, фізичні чи психічні ознаки), що вирізняють його із сукупності загальних суб'єктів кримінального правопорушення.

Наприклад, якщо йдеться про кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням правил поведження з різними видами транспорту, то особа повинна мати відповідні навички в управлінні цим видом транспорту, а також документи, що це засвідчують (ст. 276 КК України «Порушення правил безпеки

руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту», ст. 282 КК України «Порушення правил використання повітряного простору» тощо).

Встановлено, що загалом понад половина норм Загальної частини та близько 80 % норм Особливої частини КК України визначають порядок кримінальної відповідальності та застосування інших кримінально-правових інститутів щодо спеціальних суб'єктів кримінальних правопорушень. На відміну від обов'язкових ознак суб'єкта кримінального правопорушення, які можуть і мають бути чітко визначені та закріплені в окремій нормі кримінального законодавства, додаткові ознаки не можуть бути чітко визначені, їх перелік не може бути вичерпним, оскільки передбачити й законодавчо закріпити всі можливі види таких ознак майже неможливо. Тому в кожному конкретному випадку під час досудового розслідування спочатку встановлюють усі ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, а вже потім, з огляду на решту обставин кримінального правопорушення, здійснюють кваліфікацію кримінального правопорушення, встановлюють, чи є суб'єкт спеціальним¹.

Окремої уваги заслуговує питання закриття кримінального провадження в разі вчинення суспільно небезпечного діяння неповнолітнім.

Відповідно до ст. 22 КК України, кримінальній відповідальності підлягають особи, які досягли віку 16 років, а за вчинення кримінальних правопорушень, окреслених у ч. 2 ст. 22 КК України, – особи, яким виповнилося 14 років. Згідно із цими положеннями, склад кримінального правопорушення формально буде відсутній у діянні, яке вчинено особою віком, наприклад, 13 років (буде відсутній суб'єкт злочину). Попри це, кримінальне провадження за п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України може бути закрито лише у випадку, коли суспільно небезпечне діяння вчинене неповнолітнім, який не досягнув віку 11 років. Якщо неповнолітньому виповнилося 11 років, але він не досягнув віку кримінальної відповідальності за вчинене ним суспільно небезпечне діяння, кримінальне провадження закінчується складанням клопотання про застосування до неповнолітнього

¹ Ландіна А. В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1. С. 61–62.

примусових заходів виховного характеру, яке направляють до суду.

У разі прийняття рішення про закриття кримінального провадження за вищезазначених обставин дізнавач повинен посилатися на відповідну статтю КК України та п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, учинене особою (п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України). Кримінальна відповідальність може наступити лише за те суспільно небезпечне діяння, яке в Особливій частині КК України передбачене як кримінальне правопорушення. Сутність кримінального правопорушення визначена порушенням соціальних цінностей, посяганням на панівні соціальні відносини, права й охоронювані законом інтереси фізичних і юридичних осіб. Інтереси та потреби суспільства постійно розвиваються, а тому вони можуть змінюватися на певному етапі суспільного прогресу, залежно від цього змінюється оцінка кримінальної активності людини. Унаслідок цього криміналізація діянь постійно змінюється, одні дії визнають кримінально протиправними, інші, навпаки, позбавляють такого значення. У разі визнання діяння незлочинним відбувається його декриміналізація, тобто юридична перекваліфікація частини кримінально караних діянь і переведення їх до розряду адміністративних, дисциплінарних чи інших правопорушень або взагалі до правомірних діянь¹.

Виключення з норм КК України суспільно небезпечних діянь, які визнають кримінальними правопорушеннями, можливе лише шляхом прийняття Верховною Радою України відповідного закону, який набрав законної сили.

За встановленим порядком, нормативно-правові акти, зокрема Верховної Ради України, набирають чинності через 10 днів з дня офіційного їх оприлюднення, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше від дня їх опублікування в офіційному друкованому виданні.

Такими виданнями визнано: «Офіційний вісник України»; «Офіційний вісник Президента України»; «Відомості Верховної Ради України»; газети «Урядовий кур'єр» і «Голос України».

¹ Гаркуша А. Г., Литвинов В. В., Федченко В. М. Закриття кримінального провадження слідчими Національної поліції: метод. рек. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 21.

Зазначені друковані видання є офіційними, у них оприлюднюються прийняті нормативно-правові акти. Оприлюднення актів в інших друкованих виданнях не має офіційного характеру, тож не може бути використано для офіційного застосування¹.

Кримінальне провадження за цією підставою закривають лише в разі, якщо закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, учинене особою, набере законної сили під час здійснення розслідування кримінального правопорушення, що цим законом декриміналізується.

Для закриття кримінального провадження на підставі п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України дізнавачу слід встановити: наявність ознак діяння, що на момент початку досудового розслідування визнавалося кримінальним правопорушенням; набрання чинності законом, який скасував кримінальну відповідальність за діяння, учинене особою, та форму (вид) декриміналізації.

У разі прийняття рішення про закриття кримінального провадження у зв'язку з набранням чинності законом, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, учинене особою, дізнавач має посилатися на відповідний закон, яким скасована кримінальна відповідальність, зазначити форму декриміналізації в цьому випадку, а також п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України.

Не скасовано постанову слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідували з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9¹ ч. 1 ст. 284 КПК України). Така підстава закриття кримінального провадження ґрунтується на правовому положенні про преюдиціальність правового рішення.

Термін «преюдиція» походить від лат. *praesudicium* – вирішення питання наперед; заздалегідь прийняте рішення. Ідеться здебільшого про преюдиціальність судових рішень, яка означає, що всі суди, які розглядають справу, мають приймати

¹ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10 черв. 1997 р. № 503/97. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/503/97>.

без перевірки й доказів факти, встановлені рішенням або вироком суду, що набули законної сили¹.

У процесуальній теорії виокремлюють різні види преюдицій (зокрема й за галузевою належністю: адміністративні, адміністративно-процесуальні, дисциплінарні, цивільно-процесуальні)². Преюдиція, на якій ґрунтується ця підстава закриття кримінального провадження, є кримінально-процесуальною, оскільки не пов'язана з необхідністю застосування матеріальних норм, керується тим, що за одним і тим самим фактом, одним і тим самим діянням не може існувати одночасно двох чинних правових рішень.

Отже, якщо під час дізнання буде встановлено, що за розслідуваним фактом раніше прийнято рішення, зокрема про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, яке не скасоване в установленому законом порядку, кримінальне провадження закривають на підставі такого рішення.

У цьому разі кримінально-правовий конфлікт, що досліджується в кримінальному провадженні, вирішують посилаючись на раніше прийняте рішення (преюдиціальне рішення).

Очевидно, що формулювання цієї підстави закриття кримінального провадження слід тлумачити поширювально, тобто поширити її дію не лише на постанови слідчого та прокурора про закриття кримінального провадження з визначених підстав, а й на постанови дізнавача.

Під час вирішення питання про закриття кримінального провадження за цією підставою дізнавачу слід пересвідчитися в:

– існуванні не скасованої постанови дізнавача, слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України (отримати витяг з ЄРДР та копію цієї постанови);

– тому, що ця постанова винесена щодо того самого діяння, яке він розслідує;

¹ Вапнярчук В. В. Сутність преюдиціальних фактів та їх значення для кримінально-процесуального доказування. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 136.

² Шилін Д. В. Преюдиції в кримінальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса : Одес. нац. юрид. акад., 2010. С. 7–10.

– дотриманні вимог щодо підслідності під час проведення розслідування та ухвалення преюдиціального рішення про закриття кримінального провадження (ст. 216, 218 КПК України).

Постанова дізнавача, слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження може бути скасована:

– прокурором: 1) протягом 20-ти днів з моменту отримання її копії; 2) за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом 10-ти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови (ч. 6 ст. 284 КПК України);

– слідчим суддею: за скаргою заявника, потерпілого, його представника чи законного представника (п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК України).

Перед прийняттям рішення про закриття кримінального провадження дізнавач зобов'язаний провести всі необхідні процесуальні дії, унаслідок яких буде встановлено, що розслідувана ним подія стосується того самого діяння, щодо якого вже прийнято рішення про закриття кримінального провадження. Для цього дізнавачу необхідно встановити подію діяння (час, місце, спосіб, інші обставини вчинення діяння чи події, що відбулася); наслідки такої події (вид і розмір шкоди, якої, можливо, було завдано) тощо.

Встановлення того, що в закритому раніше кримінальному провадженні особі було повідомлено про підозру, на нашу думку, не є перешкодою для прийняття дізнавачем (чи слідчим) рішення про закриття цього кримінального провадження, оскільки обмеження, встановлені абз. 2 ч. 4 ст. 284 КПК України, стосуються закриття лише поточного кримінального провадження.

Водночас під час встановлення того, що в закритому раніше кримінальному провадженні особі було повідомлено про підозру, дізнавачу слід переконатися, що прокурор своєю постановою закриття кримінального провадження загалом, чи лише кримінального провадження щодо підозрюваного, адже, відповідно до ч. 5 ст. 284 КПК України, рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

Отже, у разі прийняття рішення про закриття кримінального провадження за цією підставою, дізнавач має посилатися на існування нескасованої постанови дізнавача, слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, а також дійти висновку щодо ідентичності діяння, яке є

предметом його розслідування, а також було предметом досудового розслідування в кримінальному провадженні, що здійснювалося з дотриманням вимог щодо підслідності й було закрито.

Останнім абзацом ч. 1 ст. 284 КПК України встановлено ще одну підставу закриття кримінального провадження – *слідчий, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження також у разі, коли строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.*

Слід з'ясувати питання, чи стосується ця підстава закриття кримінального провадження проведення дізнання.

Аналіз положень ст. 219 КПК України (у новій редакції) засвідчує, що строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру для кримінальних проваджень щодо кримінального проступку не визначають.

Водночас у положеннях ст. 284 КПК України (у новій редакції) передбачено, що кримінальне провадження закривають у разі, якщо не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (п. 3¹ ч. 1 ст. 284 КПК України).

Відповідно до ст. 49 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності) КК України, особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею кримінального правопорушення і до дня набрання вироком законної сили минуло два роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання менш суворе, ніж обмеження волі, або три роки – у разі вчинення кримінального проступку, за який передбачено покарання у виді обмеження волі (п. 1, 2 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до дня повідомлення особі про підозру для кримінальних проваджень щодо кримінального проступку є значно довшим, ніж аналогічний строк розслідування кримінальних проваджень щодо злочинів, й обчислюється в межах відповідних строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Оскільки, згідно з п. 1¹ ч. 2, абз. 4 ч. 4 ст. 284 КПК України, кримінальне провадження з підстави, передбаченої п. 3¹ ч. 1

ст. 284 КПК України, закривається судом за клопотанням прокурора, у разі закінчення цих строків і неповідомлення жодній особі про підозру, дізнавач зобов'язаний подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання для подальшого звернення прокурора до суду з відповідним клопотанням.

Відповідно до ч. 6 ст. 284 КПК України, копію постанови про закриття кримінального провадження дізнавач зобов'язаний надіслати заявнику, потерпілому, прокурору. Копію постанови може бути вручено особисто заявнику, потерпілому, про що має бути відмітка в матеріалах дізнання.

Цей обов'язок дізнавача забезпечує право зазначених осіб на оскарження постанови про закриття кримінального провадження, а також повноваження прокурора на її скасування.

У зв'язку із цим, варто нагадати, що дізнавач зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування (ч. 5 ст. 38 КПК України), несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення дізнання (ч. 1 ст. 40¹ КПК України), а на здійснення дізнання як на форму досудового розслідування кримінальних правопорушень поширюються всі загальні засади кримінального провадження, серед яких засади законності (ст. 9 КПК України) та публічності (ст. 25 КПК України).

Так, відповідно до ч. 2 ст. 9 КПК України, дізнавач (як і прокурор, керівник органу дізнання, керівник органу досудового розслідування, слідчий) зобов'язані всебічно, повно й неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, а також обставини, які пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Засада публічності зобов'язує дізнавача, прокурора в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також ужити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

У разі невиконання зазначених вимог дізнавачем (як і прокурором, слідчим) постанову про закриття кримінального провадження визнають такою, що прийнята передчасно, є незаконною та необґрунтованою.

11.3. Звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 2 ст. 301, ст. 291 КПК України)

Звернення до суду з обвинувальним актом, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 301, ст. 291 КПК України, є повноваженням прокурора. Водночас у п. 6 ч. 2 ст. 40¹ КПК України встановлено, що дізнавач уповноважений, зокрема, за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру й подавати їх прокурору на затвердження.

Відповідно до ч. 1 ст. 290 КПК України, обвинувальний акт складають, коли під час досудового розслідування зібрано достатньо доказів, прийнято рішення про закінчення досудового розслідування та виконано процедуру відкриття матеріалів.

Особливості закінчення дізнання, встановлені ст. 301 КПК України, передбачають, що відкриття матеріалів дізнання (отримання до них доступу) шляхом вручення копій матеріалів дізнання здійснює прокурор у разі прийняття ним рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру не пізніше ніж за три дні після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, – протягом 24 год (ч. 5 ст. 301 КПК України).

На момент закінчення дізнання складанням обвинувального акта в дізнавача має сформуватися переконаність у вчиненні кримінально караного діяння й у винності підозрюваного. Крім цього, дізнавач також повинен бути переконаний у тому, що під час розслідування виконано всі процесуальні дії, необхідні для перевірки (підтвердження чи спростування) інших обставин, які становлять предмет доказування. Зібрані під час досудового розслідування докази ретельно оцінюють як окремо кожен, так і в сукупності з іншими доказами.

В обвинувальному акті дізнавач, прокурор висловлюють упевненість щодо винності конкретної особи в учиненні кримінального проступку, що передбачає формулювання обвинувачення в матеріально-правовому значенні.

Частини 2, 3 та 4 ст. 291 КПК України регулюють форму обвинувального акта як процесуального документа й додатки, які направляють разом з обвинувальним актом до суду.

Обвинувальний акт, як і будь-який інший процесуальний документ, має відповідати певним вимогам, які висуває до нього КПК України. Ці вимоги, крім ст. 291 КПК України, також містяться в ст. 110, які висувають абсолютно до всіх процесуальних рішень, вони мають загальний характер.

Законність будь-якого процесуального рішення визначають як відповідність таким положенням: винесення відповідного рішення має бути передбачене процесуальним законом; воно повинно бути винесене своєчасно компетентною особою чи органом; перед винесенням відповідного рішення має бути проведено дії, які доводять наявність обставин, за яких приймають відповідне рішення; під час кваліфікації діяння було правильно застосовано матеріальний закон; рішення повинно бути виражене у встановленій законом формі й мати відповідні реквізити.

Для законності обвинувального акта, зокрема в разі, якщо під час дізнання особа була затримана в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, важливе значення має дотримання визначених ч. 1 ст. 301 КПК України процесуальних строків: дізнавач зобов'язаний подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру в найстисліший строк, але не пізніше ніж за 72 год з моменту затримання особи.

Важливою ознакою обвинувального акта є його обґрунтованість. Ця ознака передбачає обумовленість висновків дізнавача, прокурора достатніми та достовірними доказами. Однак, на відміну від інших процесуальних рішень, в обвинувальному акті мають бути відсутні прямі посилання на докази та їх джерела.

Попри те, що досить часто в обвинувальних актах слідчі, прокурори роблять посилання, зокрема, на висновки експертів з метою доведеності встановлення певних обставин, захисники не залишають це поза увагою, і суди дедалі частіше визнають це порушенням вимог ст. 291 КПК України, а також порушенням принципу рівності сторін у значенні «справедливого балансу» між сторонами, який вимагає, щоб кожній стороні надавали розумну можливість представити справу в таких умовах, які не

ставлять цю сторону в більш невігідне становище, порівняно з іншою стороною, і повертають обвинувальні акти прокурорам¹.

Відповідно до ч. 2 ст. 291 КПК України, обвинувальний акт має містити такі відомості:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);

3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата й місце народження, місце проживання, громадянство);

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону й статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність і формулювання обвинувачення;

6) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;

7) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

7¹) підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими;

8) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

9) дату й місце його складення та затвердження.

Згідно з ч. 3 ст. 291 КПК України, обвинувальний акт підписують слідчий і прокурор, який його затвердив, або лише прокурор, якщо він склав його самостійно.

Найбільшу складність під час складання обвинувального акта спричиняє виклад обставин, передбачених п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України: виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону й статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність і формулювання обвинувачення.

¹ Див., наприклад, ухвали Апеляційного суду Одеської області від 26 квітня 2017 р. у провадженні № 11-кп/785/332/17, від 3 серпня 2017 р. у провадженні № 11-кп/785/467/17.

Під час складання обвинувального акта можна користуватися декількома способами викладення фактичних обставин. Найчастіше застосовують систематичний спосіб, суть якого полягає у викладенні фактичних обставин учиненого кримінального правопорушення в тій послідовності, у якій вони сталися, тобто так, як розвивалася кримінально протиправна діяльність підозрюваного (відображають хронологію кримінального правопорушення).

У разі ж розслідування кримінальних правопорушень, що мають декілька епізодів учинення, можна використовувати епізодичний спосіб, який полягає у викладенні фактичних обставин кожного окремого епізоду кримінально протиправної діяльності підозрюваного.

Правова кваліфікація є логічним завершенням аналізу наявних у доказів і своєрідним проектуванням кримінально протиправного діяння в площину закону України про кримінальну відповідальність. Особа, яка складає обвинувальний акт, повинна зіставити встановлені фактичні обставини кримінального правопорушення з наявним складом кримінального правопорушення, встановленим у нормах Особливої частини КК України з урахуванням положень Загальної частини цього Кодексу, уникнувши правової конкуренції норм КК України.

Формулювання обвинувачення як частина обвинувального акта ґрунтується на положенні п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, відповідно до якого обвинувачення – це твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК України.

Поняття «формулювання обвинувачення» як складової обвинувального акта слід тлумачити в логічному зв'язку з положеннями ст. 373 КПК України, які визначають вимоги до змісту вироку й оперують поняттям «формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним». Так, у п. 2 ч. 3 ст. 373 КПК України встановлено, що в мотивувальній частині вироку в разі визнання особи винною зазначають формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із вказівкою на місце, час, спосіб учинення та наслідки кримінального правопорушення, форму вини й мотиви кримінального правопорушення.

Таким чином, на підставі встановлених прокурором фактичних обставин кримінального правопорушення, відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, зміст формулювання обвинувачення як складової обвинувального акта, яке лише буде

підлягати доведенню під час судового розгляду і в контексті ст. 338 КПК України, не завжди може бути остаточним на момент його надходження до суду, має містити формулювання вчиненого особою діяння, передбаченого КК України, із зазначенням місця, часу, способу вчинення, наслідків кримінального правопорушення, форми вини й мотивів його вчинення¹.

Відповідно до ч. 4 ст. 291 КПК України, до обвинувального акта додають:

1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;

3) розписку підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 297¹ КПК України);

4) розписку або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного;

5) довідку про юридичну особу, щодо якої здійснюють провадження, у якій зазначають: найменування юридичної особи, її юридичну адресу, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дату й місце державної реєстрації.

Оскільки КПК України встановлює можливість спрощеного провадження щодо кримінальних проступків у суді першої інстанції (§ 1 глави 30), сутність якого полягає в розгляді судом обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини та згоден з розглядом обвинувального акта (ч. 2 ст. 381 КПК України), певні особливості має й складання обвинувального акта за результатами дізнання.

Так, в обвинувальному акті зазначають клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні (ч. 1 ст. 302 КПК України).

¹ Слуцька Т. І. Щодо питання складових частин обвинувального акта. URL: https://protocol.ua/ua/shchodo_pitannya_skladovih_chastin_obvinuvalnogo_akta/.

До обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, крім додатків, передбачених ч. 4 ст. 291 КПК України, мають бути додані:

1) письмова заява підозрюваного, складена в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження, згідно з ч. 2 ст. 302 КПК України, і згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

2) письмова заява потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, щодо згоди зі встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження, згідно з ч. 2 ст. 302 КПК України, і згоди з розглядом обвинувального акта в спрощеному провадженні;

3) матеріали досудового розслідування, зокрема документи, які засвідчують беззаперечне визнання підозрюваним своєї винуватості (ч. 3 ст. 302 КПК України).

З огляду на викладене вище, передумовами складання обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні мають бути:

– роз'яснення підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, змісту встановлених досудовим розслідуванням обставин, а також того, що в разі надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку вони будуть позбавлені права оскаржувати вирок в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини;

– переконання в добровільності згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні;

– відібрання письмової заяви в підозрюваного, складеної в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання ним своєї винуватості, згоди зі встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження, згідно з ч. 2 ст. 302 КПК України, та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

– відібрання письмової заяви від потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, щодо згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження, згідно з ч. 2 ст. 302 КПК України, і згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Дізнання також передбачає особливий порядок відкриття матеріалів іншій стороні.

Відповідно до ч. 13 ст. 290 КПК України, відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження здійснюють у порядку, передбаченому ст. 301, 314 КПК України.

У ч. 6 ст. 301 КПК України встановлено, що в разі прийняття прокурором рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, прокурор зобов'язаний у межах строків, визначених у ч. 2 цієї статті, забезпечити надання особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб. У разі відмови цих осіб їх отримати чи зволікання з отриманням, зазначених осіб вважають такими, що отримали доступ до матеріалів дізнання.

Про відмову в отриманні копій матеріалів дізнання чи неотримання їх **складають відповідний протокол**, який підписують прокурор й особа, що відмовилася отримувати, а також прокурор у разі, коли особа не з'явилася для отримання матеріалів дізнання.

Відповідно до ч. 2 ст. 314 КПК України, у разі встановлення об'єктивної неможливості ознайомитися з матеріалами дізнання в порядку, передбаченому ч. 5 ст. 301 цього Кодексу, **суд за клопотанням сторони кримінального провадження вирішує питання про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів дізнання**, про що постановляє відповідну ухвалу.

11.4. Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 2 ст. 292 КПК України)

Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 2 ст. 292 КПК України, належить до повноважень прокурора. Водночас у п. 6 ч. 2 ст. 40¹ КПК України встановлено, що дізнавач уповноважений, зокрема, за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру й подавати їх прокурору на затвердження.

Відповідно до ч. 2 ст. 292 КПК України, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру має відповідати вимогам ст. 291 КПК України, а також містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонують застосувати, і позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я.

Попри загальне посилання щодо відповідності клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру вимогам ст. 291 КПК України, тобто вимогам до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру має певні особливості, зумовлені особливостями стану особи, щодо якої вирішують питання про застосування таких заходів (такими особами, відповідно до ч. 1 ст. 503 КПК України, є: 1) особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності; 2) особа, яка вчинила кримінальне правопорушення в стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку).

За результатами аналізу цих статей у літературі пропонують такий перелік положень, що мають міститися в клопотанні про застосування примусових заходів медичного характеру:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості особи, щодо якої є можливість застосувати примусові заходи медичного характеру;

3) анкетні відомості потерпілого;

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення чи суспільно небезпечного діяння, які прокурор вважає встановленими, правова кваліфікація кримінального правопорушення з посиланням на положення статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) наявність в особі розладу психічної діяльності на момент учинення кримінального правопорушення чи на момент досудового розслідування;

7) характеристика особи, щодо якої є можливість застосувати примусові заходи медичного характеру (наявність розладу психічної діяльності в минулому, поведінка особи до, на момент та після вчинення кримінального правопорушення, небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб);

8) обґрунтування необхідності застосування примусових заходів медичного характеру із зазначенням заходу, який необхідно застосувати;

9) характер і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

10) думка слідчого (прокурора) щодо можливості особи бути присутньою під час судового розгляду;

11) розмір витрат на залучення експерта;

12) дата й місце складання та затвердження.

Разом з таким клопотанням до суду надсилають такі самі додатки, які зазначені в ч. 4 ст. 291 КПК України¹.

Слід акцентувати увагу на тому, що під час розгляду питання про застосування примусових заходів медичного характеру, складання відповідного клопотання від умислу, мету у мотив дій не з'ясовують.

З огляду на положення ст. 19 КК України, неосудна особа позбавлена здатності усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності, не підлягає кримінальній відповідальності, а може бути піддана за рішенням суду примусовим заходам медичного характеру.

¹ Торбас О. О. *Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України* : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. С. 134–135.

Умисна форма вини передбачає правильне відображення у свідомості суб'єкта як фактичних, так і юридичних ознак кримінального правопорушення, обов'язковою передумовою чого є осудність.

У ст. 505 КПК України передбачено, що обов'язковими обставинами, які підлягають доказуванню в такому кримінальному провадженні, є: час, місце, спосіб учинення суспільно небезпечного діяння та вчинення цього суспільно небезпечного діяння цією особою, водночас, ураховують й інші обставини (інформація про психічні розлади, поведінка, небезпечність особи, розмір завданої шкоди).

Тобто предмет доказування в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру має низку особливостей, де не ставлять питання про винуватість обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення, а йдеться про вчинення певною особою суспільно небезпечного діяння, а умисел, мета й мотив є елементами суб'єктивної сторони саме кримінального правопорушення та встановлюються лише щодо осудної особи.

Отже, висновки щодо такого психічного ставлення неосудної особи до вчиненого суспільно небезпечного діяння, як умисел, не ґрунтуються на правильному тлумаченні закону про кримінальну відповідальність, яке відповідало б його точному змісту, що беззаперечно є свідченням неправильного застосування такого закону¹.

11.5. Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру (п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 1 ст. 292 КПК України)

Звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 301, ч. 1 ст. 292 КПК України, належить до повноважень прокурора. Водночас у п. 6 ч. 2 ст. 401 КПК України встановлено, що дізнавач уповноважений, зокрема, за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про

¹ Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26 червня 2019 року у справі № 202/5997/17. URL: https://protocol.ua/ua/vs_kks_pri_rozglyadi/.

застосування примусових заходів медичного або виховного характеру й подавати їх прокурору на затвердження.

Передусім слід зауважити, що на цей час КПК України виокремлює дві категорії неповнолітніх, щодо кожної з яких встановлено окрему процедуру досудового розслідування: 1) особи, які досягли кримінальної відповідальності, проте не досягли віку 18 років; 2) особи, які досягли віку 11 років, проте не досягли віку кримінальної відповідальності.

Досудове розслідування щодо неповнолітнього, який досягнув віку кримінальної відповідальності, проте не досягнув віку 18 років, може бути закінчено як у загальних формах закінчення досудового розслідування (ст. 283 КПК України), так і складанням клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру (ст. 497 КПК України).

Слід зауважити, що факт досягнення особою віку кримінальної відповідальності є достатньою підставою для застосування кримінального покарання (з огляду на кримінально-правові положення щодо призначення покарання неповнолітнім).

Водночас застосування примусових заходів виховного характеру є лише альтернативою, для чого мають бути наявні відповідні підстави й умови.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 497 КПК України, матеріально-правовою умовою застосування примусових заходів виховного характеру є обвинувачення неповнолітнього в учиненні вперше кримінального проступку, необережного нетяжкого злочину. Додатковою процесуальною умовою є згода неповнолітнього обвинуваченого та його законного представника на складання клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру та його надіслання до суду (ч. 2 ст. 497 КПК України).

Підставою застосування примусових заходів виховного характеру є висновок прокурора про можливість виправлення неповнолітнього обвинуваченого без застосування кримінального покарання (ч. 1 ст. 497 КПК України).

У ст. 497 КПК України прямо зазначено, що до висновку про можливість застосування примусових заходів виховного характеру має дійти саме прокурор, а не будь-який інший суб'єкт кримінального провадження. Відповідне клопотання також має бути складене лише уповноваженим працівником прокуратури. Очевидно, що в такому випадку законодавець

акцентує на значущості самого провадження та висновків, які мають бути зроблені для застосування примусових заходів виховного характеру¹.

Закінчення досудового розслідування щодо діяння особи, яка досягла віку 11 років, проте не досягла віку кримінальної відповідальності, відбувається в порядку, визначеному ч. 5 ст. 499 КПК України.

Так, за відсутності підстав для закриття кримінального провадження прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру та надсилає його до суду в порядку, передбаченому КПК України.

Складання клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру щодо такої категорії осіб – це обов'язок, а не право уповноваженої особи.

З огляду на те, що обставини, які мають бути встановлені під час розслідування кримінальних правопорушень (суспільно небезпечних діянь), учинених усіма категоріями неповнолітніх, є однаковими, сама форма клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру також буде однаковою. У будь-якому випадку остаточне рішення про застосування примусових заходів виховного характеру ухвалює суд, а дізнавач, прокурор своїм кінцевим рішенням лише підсумовують проведене досудове розслідування.

За результатами аналізу ст. 292 та 485 КПК України в літературі пропонують такий перелік положень, які мають міститися в клопотанні про застосування примусових заходів виховного характеру:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) анкетні відомості особи, щодо якої є можливість застосувати примусові заходи виховного характеру (обов'язково із зазначенням числа, місяця та року народження неповнолітнього);

3) анкетні відомості потерпілого;

4) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;

¹ Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. С. 137.

5) викладення фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правова кваліфікація кримінального правопорушення з посиланням на положення статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) відомості, які зазначені в ст. 485 КПК України, тобто ті, які характеризують особу неповнолітнього та вказують на можливість його виправлення без застосування кримінального покарання;

7) умови та підстави застосування примусового заходу виховного характеру (вчинення вперше кримінального проступку, необережного злочину невеликої тяжкості, доведення висновків щодо можливості виправлення неповнолітнього);

8) зазначення виду заходу, який необхідно застосувати;

9) характер і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;

10) розмір витрат на залучення експерта;

11) дата й місце складання та затвердження.

Додатки, які надсилають до суду, є аналогічними тим документам, які надсилають разом з обвинувальним актом¹.

Відповідно до ст. 293 КПК України, одночасно з переданням обвинувального акта клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до суду прокурор зобов'язаний під розписку надати їхню копію та копію реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному (крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 297¹ КПК України), його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Якщо провадження здійснюють щодо юридичної особи, копії обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування надають також представнику такої юридичної особи.

У разі встановлення дізнавачем наявності підстав та умов для закінчення дізнання у формі **звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності** (п. 3 ч. 2 ст. 301, § 2 глави 24 КПК України), **направлення**

¹ Торбас О. О. *Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України* : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. С. 137–138.

кримінального провадження для проведення досудового слідства (п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України), дізнавач, відповідно до ч. 1 ст. 301 КПК України, зобов'язаний у найстисліший строк, але не пізніше ніж за 72 год з моменту затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру.

11.6. Звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 301, § 2 глави 24 КПК України)

Звернення до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності, відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 301 та § 2 глави 24 КПК України, **також належить до повноважень прокурора.**

Після того, як дізнавач, згідно з ч. 1 ст. 301 КПК України, у найстисліший строк, але не пізніше ніж за 72 год з моменту затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, подав прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру, прокурор, відповідно до ч. 2 ст. 301 КПК України, **за наявності підстав для такого звільнення** зобов'язаний не пізніше ніж за три дні після отримання матеріалів дізнання разом з матеріалами дізнання, а у випадку затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, протягом 24 год звертається до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 2 ст. 301 КПК України).

У цьому випадку, відповідно до ч. 3 ст. 301 КПК України, **строк затримання особи не повинен перевищувати 72 год з моменту затримання до початку розгляду провадження про кримінальний проступок у суді.**

Відповідно до ст. 285 КПК України, особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

КК України передбачає чотири види звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з: 1) дійовим каяттям (ст. 45 КК України); 2) примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України); 3) у зв'язку з передачею особи на поруки

(ст. 47 КК України), 4) у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України).

Підставами цих **загальних** видів звільнення від кримінальної відповідальності є: 1) вчинення злочину вперше¹; 2) учинений злочин, згідно з вимогами ст. 45–46, має бути невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, а за вимогами ст. 47–48 КК України – невеликої або середньої тяжкості.

Крім того, для кожного виду звільнення від кримінальної відповідальності у відповідній статті зазначено умови такого звільнення.

Відповідно до ст. 285 КПК України, особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Відповідно до ч. 2 ст. 285 КПК України, особі, яку підозрюють, обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення та щодо якої передбачено можливість звільнення від кримінальної відповідальності в разі здійснення передбачених законом України про кримінальну відповідальність дій, роз'яснюють право на таке звільнення.

Відповідно до ч. 2 ст. 285 КПК України, підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, має бути роз'яснено суть підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності й право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. У разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачено звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводять в повному обсязі в загальному порядку.

Процесуальний порядок звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення передбачений у ст. 286–289 КПК України. **Звільнення від кримінальної відповідальності здійснює суд.**

Установивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності й отримавши

¹ Не лише у випадку фактичного вчинення злочину вперше, а й знову після закінчення строку давності або після погашення чи зняття судимості за раніше вчинений злочин.

згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування в повному обсязі надсилає його до суду. Перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

Якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання.

Письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності є обов'язковою та має бути додана до клопотання прокурора.

11.7. Направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства (п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України)

У ст. 301 КПК України передбачено особливу форму закінчення досудового розслідування кримінальних проступків, а саме в п. 4 ч. 2 цієї статті визначено, що в разі встановлення ознак злочину направляють кримінальне провадження для проведення досудового слідства.

Відповідно до змісту положень ст. 301 КПК України, таке рішення може прийняти лише прокурор; установити необхідність направлення кримінального провадження для проведення досудового слідства він може самостійно або за ініціативою дізнавача. Отже, дізнавачу не обов'язково здійснювати досудове розслідування кримінального проступку до завершальної стадії.

Згідно з ч. 4 ст. 218 КПК України, якщо під час здійснення дізнання буде встановлено, що особа вчинила злочин, дізнавач за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування залежно від підслідності. Якщо під час досудового слідства буде встановлено, що особа вчинила кримінальний проступок за відсутності в її діях складу злочину, слідчий за погодженням із прокурором надсилає матеріали

кримінального провадження керівнику органу дізнання з урахуванням підслідності.

Про прийняття такого рішення прокурор виносить постанову про перекваліфікацію кримінального правопорушення за відповідною статтею КК України та вказує орган досудового слідства, до якого передають це кримінальне провадження.

Ураховуючи положення ст. 298¹ КПК України, згідно з якими процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених у ст. 84 КПК України, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- й кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. **Такі процесуальні джерела доказів не може бути використано в кримінальному провадженні щодо злочину,** крім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Одночасно прокурор має звернутися до слідчого судді щодо визнання пояснення осіб, результатів медичного освідування, висновків спеціаліста, показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- й кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису джерелами доказів.

Дізнавачеві слід ураховувати, що не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку і злочину, **крім випадків, коли це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.** У таких випадках розслідування злочину та кримінального проступку здійснюють за правилами досудового слідства. Положення глави 25 цього Кодексу в цьому разі не застосовують (ч. 2 ст. 217 КПК України).

**12. Алгоритм дій дізнавача
під час розслідування кримінального проступку
за фактом діянь, передбачених ст. 286¹
КК України¹**

Стаття 286¹ *(Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість)*
КК України

1. Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, або відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку медичного освідування на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а так само вживання водієм транспортного засобу після дорожньо-транспортної пригоди за його участю алкоголю, наркотиків, а також лікарських препаратів, виготовлених на їх основі (крім тих, що входять до офіційно затвердженого складу аптечки або призначені медичним працівником), або після того, як транспортний засіб був зупинений на вимогу поліцейського, до проведення уповноваженою особою медичного освідування з метою встановлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, чи до прийняття рішення про звільнення від проведення такого медичного освідування, –

карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років.

¹ Алгоритм розроблено з урахуванням проекту міжвідомчої Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (має бути затверджена спільним наказом МВС та МОЗ України).

2. Ті самі дії, вчинені повторно, –

караються штрафом у розмірі до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права керування транспортними засобами на строк від двох до трьох років.

Кримінально-правова характеристика

Об'єктом злочину є суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Предмет злочину – транспортні засоби.

Механічний транспортний засіб – це транспортний засіб, що приводиться в рух за допомогою двигуна. Цей термін поширюється на трактори, самохідні машини й механізми, а також тролейбуси, транспортні засоби з електродвигуном потужністю понад 3 кВт (п. 1.10 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306).

Транспортний засіб – пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів.

До транспортних засобів належать: усі види автобусів, усі види автомобілів, зокрема спеціальних і спеціалізованих (наприклад, санітарні, пожежні, спортивні, поливальні, автокрани, навантажувачі); трактори – самохідні машини (колісні або на гусеничному ході), призначені для перевезення вантажів чи виконання сільськогосподарських, будівельних, лісових та інших робіт; самохідні машини, призначені для виконання сільськогосподарських, дорожніх, будівельних, меліоративних і лісових робіт, – комбайни, грейдери, бульдозери, екскаватори, крани тощо; міський електротранспорт – трамваї і тролейбуси, зокрема пасажирські, вантажні, ремонтні, спеціального обслуговування, колісукладачі; мотоцикли, зокрема дорожні, спортивні, спеціального призначення, з боковим причепом або без нього; моторолери, мотоколяски й інші механічні транспортні засоби, дозволена максимальна маса яких не перевищує 400 кг; інші механічні транспортні засоби – всюдиходи, аеросани, амфібії тощо; а також причепа.

Не є транспортними засобами рухомий склад метрополітену, фунікулера та інших видів залізниць (пасажирські й вантажні потяги, локомотиви, дрезини тощо).

Об'єктивна сторона характеризується діянням, яке полягає в керуванні транспортними засобами особами, які

перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, або *переданні керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів.*

Відповідно до п. 27 Постанови Пленуму Верховного Суду № 14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні порушення на транспорті», керуванням транспортним засобом слід вважати як виконання функції водія під час руху такого засобу або інструктора-водія під час навчання учнів-водіїв, незалежно від того, керує особа транспортним засобом, який рухається своїм ходом, чи за допомогою буксирування.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про дорожній рух», кожний громадянин, який досягнув визначеного законом віку, не має медичних протипоказань та пройшов повний курс навчання за відповідними програмами, успішно склав теоретичний і практичний іспити, може в установленому законом порядку отримати право на керування транспортними засобами відповідної категорії.

Право на керування транспортними засобами відповідної категорії може бути надано:

– мототранспортними засобами і мотоколясками (категорії А1, А) – особам, які досягли віку 16 років;

– автомобілями, колісними тракторами, самохідними машинами, сільськогосподарською технікою, іншими механізмами, які експлуатують на вулично-дорожній мережі, усіх типів (категорії В1, В, С1, С, Т), за винятком автобусів, трамваїв, тролейбусів, – особам, які досягли віку 18 років;

– автомобілями з причепами або напівпричепами (категорії ВЕ, С1Е, СЕ), а також призначеними для перевезення великогабаритних, великогазових і небезпечних вантажів, – особам, які досягли віку 19 років;

– автобусами, трамваями і тролейбусами (категорії D1, D, D1E, DE, Т) – особам, які досягли віку 21 року.

Перелік медичних протипоказань (захворювань і вад), за наявності яких особа не може бути допущена до керування відповідними транспортними засобами, визначає Міністерство охорони здоров'я України.

Суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка досягла віку 16 років і керує транспортним засобом, незалежно від того, чи має вона на це право. Особою, яка керує транспортним засобом, є водій, інструктор чи майстер виробничого навчання, який керує навчальним водінням.

Відповідно до Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306, водієм транспортного засобу є особа, яка керує транспортним засобом і має посвідчення водія (тракториста-машиніста, тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом, тимчасовий талон на право керування транспортним засобом) відповідної категорії. Водієм також є особа, яка навчає керувати транспортним засобом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі.

Стан сп'яніння особи, яка керує транспортним засобом, встановлюють шляхом огляду особи, яка керувала транспортним засобом.

Ознаками алкогольного сп'яніння є: запах алкоголю з порожнини рота, порушення координації рухів, порушення мовлення, виражене тремтіння пальців рук, різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя, поведінка, що не відповідає обстановці. *Ознаками наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, є:* наявність однієї чи декількох ознак стану алкогольного сп'яніння (крім запаху з порожнини рота), звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло, сповільненість або, навпаки, підвищена жвавість чи рухливість ходи, мовлення, почервоніння обличчя або неприродна блідість).

Огляд на стан сп'яніння проводить поліцейський на місці зупинки транспортного засобу з використанням спеціальних технічних засобів, дозволених до застосування МОЗ та Держспоживстандартом або лікарем закладу охорони здоров'я. Стан алкогольного сп'яніння підтверджується, якщо показники спеціальних технічних засобів після проведення тесту мають цифровий показник 0,2 проміле алкоголю в крові.

Направлення на огляд водія транспортного засобу з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (17)

Відповідно до Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1103, огляд на місці зупинки транспортного засобу проводять у присутності двох свідків. Свідками не можуть бути поліцейські й особи, щодо неупередженості яких є сумніви.

Огляд особи, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, можуть проводити в закладах охорони здоров'я в таких випадках:

– якщо в поліцейського є підстави вважати, що особа, яка керує транспортним засобом, перебуває в стані наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;

– у випадку підозри на стан алкогольного сп'яніння, якщо поліцейський не оснащений спеціальними засобами вимірювання, або такі засоби не мають сертифікати відповідності та свідоцтва про повірку засобу вимірювальної техніки, або немає можливості забезпечити присутність свідків під час проведення огляду;

– особа відмовляється проходити огляд на алкогольне сп'яніння в місці зупинки транспортного засобу;

– у разі незгоди з результатами огляду на стан алкогольного сп'яніння, проведеного поліцейським на місці зупинки транспортного засобу;

– у разі вчинення ДТП, унаслідок якої є особи, що загинули або травмовані.

З метою забезпечення достовірності результатів огляду осіб, які керували транспортними засобами й мають бути оглянуті в закладах охорони здоров'я, поліцейський забезпечує доставку цих осіб до найближчого закладу охорони здоров'я не пізніше ніж за дві години з моменту виявлення підстав для його проведення.

Суб'єктивна сторона злочину передбачає наявність прямого умислу.

Кваліфікуючою ознакою злочину (ч. 2 ст. 286¹ КК України) є вчинення відповідного злочину повторно.

Порядок розслідування. У ч. 3 ст. 298¹ (Особливості початку досудового розслідування у формі дізнання) КПК України передбачено, що до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР допускається проведення окремих дій, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК України, зокрема:

- 1) відібрано пояснення;
- 2) проведено медичне освідування;
- 3) отримано висновок спеціаліста, знято показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- й кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 4) вилучено знаряддя та засоби вчинення кримінального проступку, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлено під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

У разі вчинення особою кримінального проступку, пов'язаного з порушенням безпеки руху й експлуатації транспорту та передбаченого ст. 286¹ («Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, знижують увагу та швидкість реакції») КК України, в обов'язковому порядку здійснюють перевірку особи на стан сп'яніння.

Уповноважена службова особа, відповідно до вимог КПК України, розпочинає огляд місця події та здійснює візуальний огляд на стан сп'яніння водія транспортного засобу, щодо якого є підстави вважати, що він перебуває в стані сп'яніння за такими ознаками:

ознаки алкогольного сп'яніння: запах алкоголю з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мовлення; виражене тремтіння пальців рук; різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінка, що не відповідає обстановці;

ознаки наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції: наявність однієї чи декількох ознак стану алкогольного сп'яніння (крім запаху алкоголю з порожнини рота); звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло; сповільненість або, навпаки, підвищена жвавість чи рухливість ходи, мови; почервоніння обличчя або неприємна блідість.

За наявності цих ознак поліцейський проводить огляд на стан сп'яніння за допомогою спеціальних технічних засобів, дозволених до застосування МОЗ та Держспоживстандартом. Під час огляду використовують спеціальні технічні засоби, які мають, зокрема, сертифікат відповідності та свідоцтво про перевірку робочого засобу вимірювальної техніки. Огляд на стан сп'яніння проводять з дотриманням інструкції з експлуатації спеціального технічного засобу та фіксацією результатів на паперових й електронних носіях, якщо спеціальний технічний засіб має такі функції.

Перед проведенням огляду на стан сп'яніння поліцейський інформує особу, яка підлягає огляду на стан сп'яніння, про порядок застосування спеціального технічного засобу, на її вимогу надає сертифікат відповідності та свідоцтво про повірку робочого засобу вимірювальної техніки.

Огляд на стан сп'яніння на місці зупинки транспортного засобу проводять у присутності двох понять, про що складають окремий протокол огляду на стан сп'яніння.

Не можуть бути залучені як свідки поліцейські або особи, щодо неупередженості яких є сумніви.

Установлення стану алкогольного сп'яніння здійснюють на підставі огляду, протокол про який складають, відповідно до вимог ст. 223 КПК України, з обов'язковим зазначенням того, який саме спеціальний технічний засіб використовують, показники якого після проведення тесту мають цифровий показник понад 0,2 проміле алкоголю в крові.

У разі якщо особа відмовляється проходити огляд на стан сп'яніння за допомогою спеціальних технічних засобів, її направляють на огляд до відповідного закладу охорони здоров'я з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Результати огляду на стан сп'яніння водія транспортного засобу, проведеного уповноваженою службовою особою, зазначають у протоколі огляду на стан алкогольного сп'яніння з використанням спеціальних технічних засобів.

У разі установлення стану сп'яніння результати огляду, проведеного уповноваженою службовою особою, зазначають у протоколі про огляд місця події, до якого долучають акт огляду на стан алкогольного сп'яніння. Якщо технічні характеристики

спеціального технічного засобу передбачають роздрукування на папері його показників, ці результати також долучають до протоколу огляду місця події.

Оформлення матеріалів огляду місця події і транспортного засобу здійснюють відповідно до вимог КПК України.

Після завершення здійснення огляду місця події та невідкладних дій щодо документування кримінального проступку відомості одразу вносять до ЄРДР.

Слідчий, дізнавач невідкладно в письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені КПК України.

Незважаючи на те, чи проходила особа огляд на стан сп'яніння спеціальними технічними засобами, а також на його результат, у разі наявності підстав вважати, що вона перебуває в стані наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, згідно з ознаками, окресленими вище, уповноважена службова особа в обов'язковому порядку направляє цю особу до найближчого закладу охорони здоров'я для проходження медичного освідування.

Особі пропонують у супроводі працівника поліції прослідувати до закладу охорони здоров'я для проходження медичного освідування.

З метою забезпечення достовірності результатів огляду водіїв транспортних засобів, які має бути оглянуто в закладах охорони здоров'я, уповноважена службова особа (**дізнавач або за його дорученням інший працівник поліції**) забезпечує доставку цих осіб до найближчого закладу охорони здоров'я не пізніше ніж протягом двох годин з моменту виявлення підстав для його проведення. Перелік закладів охорони здоров'я, яким надано право проводити огляд на стан сп'яніння водіїв, затверджують Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, начальники структурних підрозділів з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Крім того, огляд можуть також проводити в спеціально обладнаних пересувних пунктах (автомобілях), що належать

закладам охорони здоров'я та відповідають установленим Міністерством охорони здоров'я вимогам.

У разі відмови особи прослідувати з працівниками поліції, слідчий, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 298² (Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок) КПК України, затримує особу, про що складає відповідний протокол. Про відмову проходити медичне освідування складають акт.

Відповідно до ч. 4 цієї статті КПК України, особу, що перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим, затримують на 24 год. Копію протоколу затриманої особи невідкладно надсилають прокурору.

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 КПК України. Затриманому надають можливість повідомити інших осіб про затримання та місце перебування, відповідно до положень ст. 213 КПК України.

Медичне освідування (медичний огляд) у закладах охорони здоров'я щодо виявлення стану сп'яніння проводить лікар закладу охорони здоров'я (у сільській місцевості за відсутності лікаря – фельдшер фельдшерсько-акушерського пункту), який пройшов тематичне вдосконалення за відповідною програмою згідно з чинним законодавством. Метою медичного огляду є встановлення наявності чи відсутності стану сп'яніння в обстежуваної особи.

Лікар (фельдшер) має ознайомитися з документами особи, якій проводить медичне освідування (паспорт, особисте посвідчення, посвідчення водія тощо) (за наявності).

Відсутність документів не може бути причиною для відмови в проведенні медичного освідування на стан сп'яніння. У цьому разі в акті медичного освідування з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, зазначають дані щодо зовнішнього вигляду особи, яку оглядають, а також те, що дані про цю особу записані з її слів. У разі надходження документів дані про оглянуту особу долучають до акта медичного освідування.

Під час проведення медичного освідування обов'язково проводять лабораторне дослідження на визначення наркотичного засобу або психотропної речовини. Метою лабораторного

дослідження є виявлення або уточнення наявних речовин, що здатні спричинювати стан сп'яніння. Використання в закладах охорони здоров'я для проведення лабораторних досліджень виміральної техніки й обладнання, дозволених МОЗ України, підтверджують сертифікатом відповідності та свідоцтвом про повірку робочого засобу виміральної техніки.

Під час проведення медичного освідування зразки біологічного середовища для лабораторного дослідження відбирають у дві ємності. Вміст однієї ємності використовують для первинного дослідження, вміст другої ємності **зберігають протягом 90 днів**. У разі необхідності збереження і транспортування ємностей з біологічним середовищем до іншого закладу охорони здоров'я, за цілісність пломбування відповідає заклад охорони здоров'я, у якому проводили відбір біологічного середовища.

Предметом дослідження біологічного середовища є **сеча та кров**.

Якщо водій – учасник дорожнього руху внаслідок ДТП перебуває в несвідомому стані або з тяжкими травмами, обов'язково проводять дослідження крові на вміст алкоголю, наркотичних чи психотропних речовин у закладах охорони здоров'я, куди його доставлено.

За результатами огляду на стан сп'яніння та лабораторними дослідженнями встановлюють діагноз, який вносять до акта медичного освідування.

Висновок щодо результатів медичного освідування з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (висновок щодо результатів медичного освідування особи на стан сп'яніння), видають на підставі акта медичного освідування.

Зміст висновку щодо результатів медичного освідування особи на стан сп'яніння повідомляють оглянутій особі в присутності уповноваженої особи, яка її доставила, про що роблять запис у зазначеному вище висновку.

Акт медичного освідування особи складають в одному примірнику, який залишається в закладі охорони здоров'я.

Висновок щодо результатів медичного освідування особи на стан сп'яніння складають в усіх випадках безпосередньо після огляду особи в трьох примірниках: перший примірник

видають під підпис уповноваженій особі, яка доставила цю особу на огляд, другий видають оглянутій особі, а третій залишається в закладі охорони здоров'я.

Кожний випадок медичного освідування на стан сп'яніння в закладі охорони здоров'я реєструють у журналі реєстрації медичних освідувань осіб з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Відсутність бланків акта медичного освідування на стан сп'яніння та висновку щодо результатів медичного освідування особи на стан сп'яніння не може бути приводом для відмови в медичному освідуванні на стан сп'яніння.

У разі **наявності** у висновку щодо результатів медичного освідування **відомостей про, що особа перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння**, її затримують, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 298² (Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок) КПК України, про що складають відповідний протокол.

Відповідно до ч. 3 ст. 298³ (Вилучення речей і документів) КПК України, уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила порушення, за яке в КПК України передбачено покарання у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком законної сили, але не довше ніж на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами (*санкція ст. 286¹ КК України як додатковий вид покарання передбачає позбавлення права керувати транспортними засобами на строк до трьох років*).

Про вилучення речей і документів складають протокол або роблять відповідний запис у протоколі про затримання.

У разі затримання особи з підстав, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 298² КПК України, відповідно до ст. 298³ (Вилучення речей і документів) КПК України, **транспортний засіб вилучають**. Також якщо транспортний засіб створює значні перешкоди дорожньому руху або розміщений на місцях, призначених для зупинки, стоянки, безоплатного паркування транспортних засобів, якими керують водії з інвалідністю або водії, які перевозять осіб з інвалідністю, здійснюють його блокування за

допомогою технічних пристроїв або доставлення на спеціальний майданчик чи стоянку.

Доставлення транспортного засобу на спеціальний майданчик чи стоянку здійснюють за допомогою спеціальних автомобілів-евакуаторів.

Для доставлення транспортного засобу на спеціальний майданчик чи стоянку поліцейський (слідчий, що вилучає автомобіль) повідомляє чергового відповідного територіального органу Національної поліції України про необхідність виклику евакуатора.

Відповідно до ст. 168 КПК України, тимчасово вилучити майно може кожен, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому ст. 207, 208, 298² КПК України. У ст. 169 КПК України передбачено, що тимчасово вилучене майно повертають особі, у якої його було вилучено за вироком суду в кримінальному провадженні щодо кримінального проступку.

Вилучені речі й документи зберігає орган, що їх вилучив, до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (ст. 298³ КПК України).

У виняткових випадках вилучені речі та документи може бути повернуто володільцеві до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Залежно від результатів розгляду вилучені речі й документи у встановленому порядку конфіскують, або повертають володільцеві, або знищують (ст. 298³ КПК України).

Уповноважена службова особа (слідчий) відбирає пояснення в усіх очевидців події, за наявності знімає показники технічних приладів і технічних засобів, витребує дані, що характеризують затриману особу, здійснює її перевірку за базами (банками) даних МВС України й іншими інформаційними системами.

Також у разі необхідності здійснює слідчі (розшукові) дії.

З огляду на положення п. 1 ч. 1 ст. 278 (Вручення письмового повідомлення про підозру) КПК України, а саме затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, дізнавач за погодженням з керівником органу дізнання або прокурором складає письмове повідомлення про підозру та протягом 24 год з моменту затримання вручає її (ч. 2 ст. 278 КПК України).

Одночасно із врученням повідомлення про підозру особу інформують про результати медичного освідування та висновок спеціаліста за їх наявності. У разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом 48 год має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи з дотриманням правил, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 298⁴ КПК України).

Якщо протягом встановленого строку особа не звернеться з клопотанням про проведення експертизи, відповідне клопотання може бути заявлено лише під час судового розгляду.

Уповноважена службова особа зобов'язана в найстисліший строк, але не пізніше ніж за 72 год з моменту затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом з повідомленням про підозру, про що письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

Після передання прокурор зобов'язаний не пізніше ніж протягом **трьох днів** після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, протягом **24 год** здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, – про негайне звільнення затриманої особи;

2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України);

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності;

4) у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства.

У випадку, передбаченому п. 3 ч. 2 ст. 301 КПК України, строк затримання особи **не повинен перевищувати 72 год** з

моменту затримання до початку розгляду провадження про кримінальний проступок у суді.

У випадку, передбаченому п. 4 ч. 2 ст. 301 КПК України, строк затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України, зараховують до строку тримання особи під вартою.

У разі прийняття прокурором рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, прокурор зобов'язаний у межах строків, визначених у ч. 2 цієї статті, забезпечити надання особі, які вчинили кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб. У разі відмови зазначених осіб отримати їх чи зволікання з отриманням цих осіб вважають такими, що отримали доступ до матеріалів дізнання.

Про відмову в отриманні копій матеріалів дізнання чи неотримання таких копій складають відповідний протокол, який підписують прокурор та особа, яка відмовилася отримувати, або прокурор, якщо особа не з'явилася для отримання копій матеріалів дізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вапнярчук В. В. Сутність преюдиціальних фактів та їх значення для кримінально-процесуального доказування. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 135–142.
2. Галаган В. І., Саліхова І. Ю. Встановлення події кримінального правопорушення як обставина, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні : монографія. Київ : УкрДГРІ, 2017. 198 с.
3. Гаркуша А. Г., Литвинов В. В., Федченко В. М. Закриття кримінального провадження слідчими Національної поліції : метод. рек. Дніпро : ДДУВС, 2018. 48 с.
4. Горб Ю. В. Підстави закриття кримінального провадження. Новели в ст. 284 Кримінально-процесуального кодексу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 185–188.
5. Кваша О. О. Обставини, що виключають злочинність діяння, у контексті конституційного права людини на самозахист. *Часопис Київського університету права*. 2015. Вип. 2. С. 284–287.
6. Крецул В. І. Добровільна відмова від злочину. *Новітні кримінально-правові дослідження*. 2015. С. 34–37.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>.
9. Ландіна А. В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1. С. 54–63.
10. Лисаченко С. Окремі примусові засоби отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні у контексті свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 317.
11. Луцик В. В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/37519/%CB>.
12. Маломуж С. І. Малозначність діяння в кримінальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2017. 21 с.

13. Маломуж С. І. Поняття малозначного діяння в контексті запровадження кримінального правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 3. С. 20–22. (Серія «Право»).

14. Оперативно-розшукова компаративістика : монографія / [О. М. Бандурка, М. М. Перепелиця, О. В. Манжай та ін.]. Харків : Золота миля, 2013. 352 с.

15. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 6 квіт. 2016 р. № 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.

16. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 20 листопада 2018 р. у справі № 490/11155/14-к. URL: <https://zib.com.ua/ua/136162-vs.html>.

17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>.

18. Про затвердження Змін до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : наказ Генеральної прокуратури України від 31 січ. 2019 р. № 16. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

19. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ ГПУ, МВСУ, СБУ, АДПСУ, МФУ, МЮУ від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

20. Про затвердження Положення про комплексну систему відеоспостереження міста Києва : рішення Київської міської ради від 5 лип. 2018 р. № 1195/5259. URL: <http://kmr.ligazakon.ua>.

21. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 8 лют. 2019 р. № 100. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0914-19>.

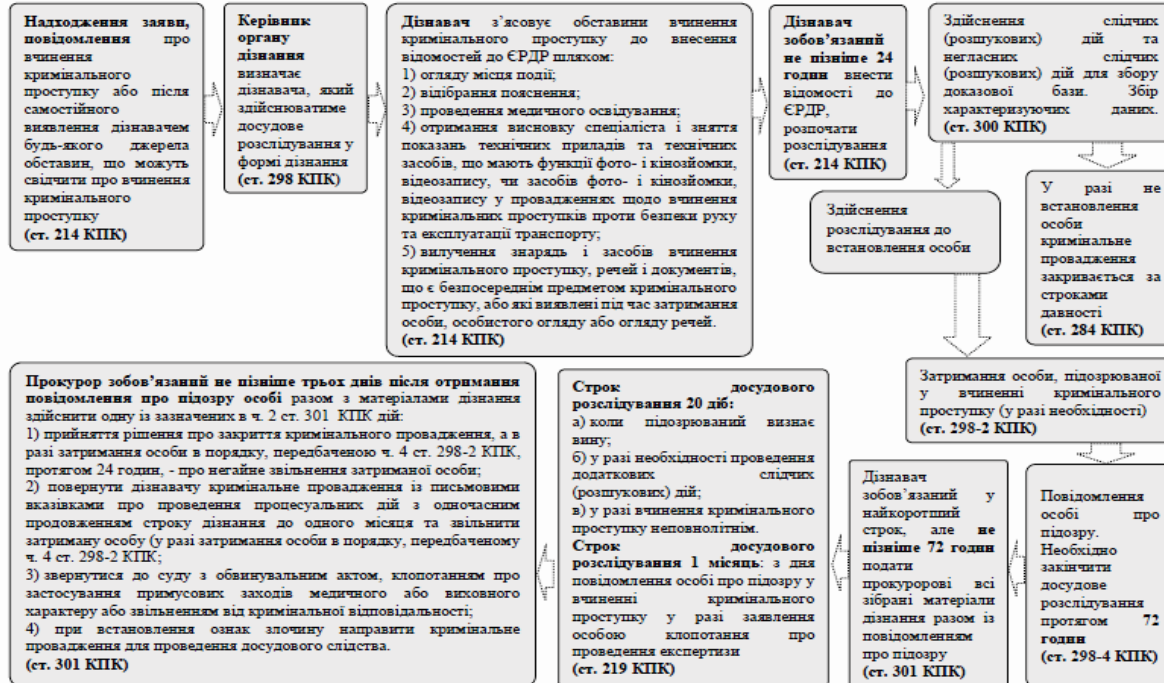
22. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності : Указ Президента України від 10 черв. 1997 р. № 503/97. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/503/97>.

23. Сисоєнко Г. І. Закінчення досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. Ч. 2. С. 145–153.
24. Слущка Т. І. Щодо питання складових частин обвинувального акта. URL: https://protocol.ua/ua/shchodo_pitannya_skladovih_chastin.
25. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. 168 с.
26. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 26 квітня 2017 р. у провадженні № 11-кп/785/332/17, від 3 серпня 2017 р. у провадженні № 11-кп/785/467/17.
27. Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26 червня 2019 р. у справі № 202/5997/17. URL: https://protocol.ua/ua/vs_kks_pri_rozglyadi/.
28. Шилін Д. В. Преюдиції в кримінальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса : Одес. нац. юрид. акад., 2010. 21 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема (алгоритм) порядку розслідування кримінального проступку

Додаток Б

**Кримінальні проступки, підслідні дізнавачам
органів Національної поліції**

Стаття	Частина	Назва статті
<i>Розділ II</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ		
125	1, 2	Умисне легке тілесне ушкодження
126	1	Побої і мордування
129	1	Погроза вбивством
132	1	Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби
134	4	Незаконне проведення абортів або стерилізації
139	1	Ненадання допомоги хворому медичним працівником
144	1	Насильницьке донорство
<i>Розділ III</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ		
150	1	Експлуатація дітей
<i>Розділ IV</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ		
154	1, 2	Примушування до вступу в статевий зв'язок
<i>Розділ V</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВИБОРЧИХ, ТРУДОВИХ ТА ІНШИХ ОСОБИСТИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА		
159	1	Порушення таємниці голосування
160	1	Підкуп виборця, учасника референдуму
162	1	Порушення недоторканності житла
163	1	Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер
164	1, 2	Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей

165	1, 2	Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків
168	1	Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)
171	1, 2, 3	Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів
172	1	Грубе порушення законодавства про працю
173	1, 2	Грубе порушення угоди про працю
174	1	Примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку
175	1	Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат
182	1	Порушення недоторканності приватного життя
183	1	Порушення права на отримання освіти
184	1, 2	Порушення права на безоплатну медичну допомогу
<i>Розділ VI</i>		
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ		
185	1	Таємне викрадення чужого майна (крадіжка)
188 ¹	1	Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання
190	1	Шахрайство
192	1, 2	Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою
193	1	Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї
195	1	Погроза знищення майна
197 ¹	1	Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво
<i>Розділ VII</i>		
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		
206	1	Протидія законній господарській діяльності
213	1	Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом
232	1	Розголошення комерційної або банківської таємниці
<i>Розділ VIII</i>		
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ		
239 ¹	1	Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель
239 ²	1	Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах

247	1	Порушення законодавства про захист рослин
248	1	Незаконне полювання
249	1	Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом
252	1	Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду
253	1	Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля
254	1	Безгосподарське використання земель
<i>Розділ ІХ</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ		
268	1	Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини
<i>Розділ Х</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА		
271	1	Порушення вимог законодавства про охорону праці
272	1	Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою
275	1	Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд
<i>Розділ ХІ</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ		
276	1	Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту
279	1	Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства
280	1	Примушування працівника транспорту до невиконання своїх службових обов'язків
281	1	Порушення правил повітряних польотів
282	1	Порушення правил використання повітряного простору
283	1	Самовільне без нагальної потреби зупинення поїзда

284	1	Ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха
285	1	Неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден
286 ¹	1, 2	Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції
290	1	Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу
<i>Розділ XII</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ		
293	1	Групове порушення громадського порядку
295	1	Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку
296	1	Хуліганство
298	1	Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини
298 ¹	1	Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду
299	1	Жорстоке поводження з тваринами
302	1	Створення або утримання місць розпусти і звідництва
<i>Розділ XIII</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ		
309	1	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту
310	1	Посів або вирощування снотворного маку чи конопель
311	1	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів

319	1	Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин
323	1	Спонування неповнолітніх до застосування допінгу
<i>Розділ XIV</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ, НЕДОТОРКАНОСТІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЗОВУ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ		
335	1	Ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу
337	1, 2	Ухилення від військового обліку або спеціальних зборів
<i>Розділ XV</i> КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ОБ'ЄДНАНЬ ГРОМАДЯН ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ		
339	1	Незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні
342	1	Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
343	1, 2	Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця
350	1	Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок
351	1, 2	Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради
351 ¹	1	Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати
351 ²	1	Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

353	1	Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи
355	1	Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань
356	1	Самоправство
357	1, 3	Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження
358	1, 2, 4	Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів
360	1	Умисне пошкодження ліній зв'язку
<i>Розділ XVIII</i>		
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ		
371	1	Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою
381	1	Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист
384	1	Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу
385	1	Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків
386	1	Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку
387	1, 2, 3	Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування
389	1, 2	Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі
389 ¹	1	Умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості
390 ¹	1	Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників
395	1	Порушення правил адміністративного нагляду
397	1, 2	Втручання в діяльність захисника чи представника особи
400 ¹	1	Представництво в суді без повноважень

<i>Розділ ХІХ</i> <i>КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО</i> <i>ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ (ВІЙСЬКОВІ</i> <i>КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ)</i>		
412	1	Необережне знищення або пошкодження військового майна
435	1	Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею
445	1	Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала

Додаток В

Список бланків для складання основних процесуальних документів (та їх QR-коди), необхідних дізнавачу під час досудового розслідування кримінальних проступків

НАЗВА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКУМЕНТА	QR-КОД ДЛЯ ДОСТУПУ ДО ДОКУМЕНТА
Початок досудового розслідування кримінальних проступків	
1. Протокол прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію	
2. Заява про вчинене кримінальне правопорушення (у порядку ст. 55 КПК України)	
3. Рапорт про виявлене кримінальне правопорушення	
4. Доручення про здійснення досудового розслідування	
5. Повідомлення про початок досудового розслідування	
6. Повідомлення про прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення	

7. Повідомлення про прийняття і реєстрацію повідомлення про кримінальне правопорушення	
8. Повідомлення про прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення	
9. Заява про залучення до провадження як потерпілого	
10. Пам'ятка про процесуальні права й обов'язки потерпілого	
11. Протокол вручення потерпілому пам'ятки про процесуальні права й обов'язки потерпілого	
12. Повідомлення (про проведення процесуальної дії, прийняття процесуального рішення чи здійснення процесуальної дії)	
13. Пояснення	
14. Протокол огляду місця події	

15. Протокол огляду місця події (для корисливих злочинів)	
16. Фототаблиця до протоколу огляду місця події	
17. Направлення на огляд водія транспортного засобу з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції	
18. Протокол зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- та кінозйомки, відеозапису	
Зупинення, відновлення, продовження строку досудового розслідування кримінального проступку	
19. Постанова про закінчення досудового розслідування	
20. Постанова про відновлення досудового розслідування	
21. Клопотання про продовження строку досудового розслідування кримінального проступку	
Заходи забезпечення кримінального провадження кримінального проступку	

22. Протокол затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок	
23. Повідомлення про затримання	
24. Протокол тимчасового вилучення майна	
25. Постанова про визнання речей і документів речовими доказами та приєднання їх до матеріалів дізнання	
26. Клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання	
27. Протокол роз'яснення підозрюваному обов'язків	
28. Клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки	
29. Протокол роз'яснення підозрюваному та поручителю обов'язків	

30. Протокол про оголошення підозрюваному ухвали слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу та вручення її копії	
Слідчі (розшукові) дії (негласні слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії)	
31. Доручення про проведення слідчих (розшукових) дій (негласних слідчих (розшукових) дій) у порядку ст. 401 КПК України	
32. Постанова про залучення захисника	
33. Протокол допиту свідка	
34. Протокол допиту малолітнього (неповнолітнього) свідка	
35. Протокол допиту потерпілого	
36. Протокол одночасного допиту осіб	

37. Клопотання про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи	
38. Протокол обшуку	
39. Протокол проведення слідчого експерименту	
40. Клопотання про проведення освідування особи	
41. Протокол освідування особи	
42. Клопотання про призначення експертизи	
43. Клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії	
44. Протокол про результати зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин	

45. Повідомлення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій	
Закінчення досудового розслідування кримінальних проступків	
46. Пам'ятка про процесуальні права й обов'язки підозрюваного	
47. Повідомлення про підозру	
48. Повідомлення про надання доступу до результатів медичного освідування та висновку спеціаліста	
49. Протокол ознайомлення з результатами медичного освідування/висновку спеціаліста	
50. Протокол допиту підозрюваного	

Наукове видання

ЧЕРНЯВСЬКИЙ Сергій Сергійович,
ЦУЦКІРІДЗЕ Максим Сергійович,
ДУДАРЕЦЬ Руслан Миколайович та ін.

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка *Д. О. Алексєєва-Процюк*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції

Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 16.09.2019. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Обл.-вид. арк. 10,0. Ум. друк. арк. 9,3.

Тираж 100 прим.
